

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22–24.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

Összehasonlító elemzés a hidegháború és az amerikai-kínai hatalmi versengés mintázatairól

Jelige: *Hidegháború*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2025. január

2025.

Tartalom

Bevezetés.....	3
A téma aktualitása	3
A kutatási téma bemutatása	3
Hipotézisek.....	4
Módszertan	4
Szereplők és ideológia.....	5
Gazdaság	10
Fegyverkezés	22
Szövetségi rendszerek	29
Konklúzió.....	37
Áttekintés	37
Hipotézisek kiértékelése.....	38
Kutatási kérdés megválaszolása	40
Tágabb következtetések	40
Záró gondolatok	41
Irodalomjegyzék.....	43
Ábrajegyzék	49

Bevezetés

A téma aktualitása

A második világháború utáni időszak egy kétpólusú hatalmi struktúra kialakulását hozta magával, amiben az Egyesült Államok és a Szovjetunió játszott szignifikáns szerepet. Ez a hatalmi felállás a hidegháború több évtizedes feszültségéhez vezetett, ami során a két szuperhatalom különböző ideológiai, gazdasági és katonai eszközökkel próbálta érvényesíteni akaratát. A hidegháború sajátos jellemzői, köztük a fegyverkezési verseny, a szövetségi rendszerek létrejötte és a gazdasági szankciók alapjaiban voltak hatással a nemzetközi kapcsolatok rendszerére és a globális hatalmi egyensúlyra. Napjainkban azonban újra megfigyelhetjük a hatalmi küzdelmek és ellentétek kiéleződését, bár ezúttal elsősorban az Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság között. Ez a kapcsolat egy új hidegháború lehetőségét vetíti előre, ami súlyos következményekkel járhat mind a globális biztonság, mind a gazdasági és ideológiai irányvonalak szempontjából. Kína a 20. század végével markáns gazdasági fejlődésbe kezdett, ezzel egy új hatalmi struktúrát kialakítva, ami egyre inkább multipoláris tendenciákat mutatott. Az egypólusú világrend átalakulása többpólusúvá jelentős változásokat hoz a nemzetközi kapcsolatok terén, ami kiemelten fontossá teszi a folyamat vizsgálatát. A nagyhatalmi versengés megértése elengedhetetlen ahhoz, hogy előre tudjuk jelezni a világrend jövőbeli alakulását. A jelenlegi konfliktus globális jelentőséggel bír, és számos ország biztonsági, politikai és gazdasági érdekeire van hatással. Ezért ennek a konfliktusnak az elemzése alapvető fontosságú, hiszen a kialakuló új geopolitikai szerkezet nagymértékben meghatározhatja, hogy a nemzetközi kapcsolatok milyen irányt vesznek a következő évtizedekben.

A kutatási téma bemutatása

A dolgozatomban az Egyesült Államok és Kína közötti rivalizálás jellegzetességeit fogom vizsgálni és összevetni azokat az Egyesült Államok és a Szovjetunió rivalizálásának dinamikájával. A hidegháborús idősakkal való összehasonlítás révén a dolgozat rámutat majd a hatalmi érdekérvényesítés, az erőforrások feletti kontroll és a geopolitikai stratégia mintázataira és különbségeire, amik továbbra is meghatározzák a globális versengés alakulását. A vizsgálat célja az, hogy megválaszoljam, „Milyen mértékben követi az Egyesült Államok és Kína kapcsolata a hidegháborús korszak amerikai-szovjet konfliktusmintázatait?”.

Hipotézisek

Az alábbiakban három hipotézist fogalmaztam meg:

1. Az Egyesült Államok és Kína közötti konfliktus alapvetően eltér a hidegháborús helyzettől, mivel a két ország gazdasági kölcsönös függősége jelentősen csökkenti a konfliktus eszkalálódásának kockázatát.
2. Az Egyesült Államok és Kína közötti konfliktus kevésbé ideológiai jellegű, mint a hidegháborúban, ahol a kapitalizmus és a kommunizmus közötti éles szembenállás volt meghatározó. Míg az autoritarizmus és a liberális demokrácia közötti különbség ma is fennáll, a hangsúly inkább a politikai és gazdasági érdekkülönbségeken van, nem pedig az ideológiai expanzión.
3. A jelenlegi Egyesült Államok-Kína rivalizálás a technológia és a kiberhadviselés területén válik kiélezetté, ahol a korábbi hidegháborúban nem szereplő eszközökkel érvényesítik hatalmukat.

Módszertan

A vizsgálathoz összehasonlító elemzést készítek, ami elemzések és tudományos szakirodalom felhasználásával hasonlítja össze az Egyesült Államok és Kína közötti konfliktust a hidegháborús korszak dinamikáival. A hipotézisek mentén kerül majd sor a témakör részletes elemzésére, amiben külön figyelmet fogok fordítani az ideológiai különbségekre, gazdasági kapcsolatokra, a katonai dimenzióban kiéleződő ellentétekre és a szövetségi rendszerekre. A dolgozatban azt a kérdést fogom vizsgálni, hogy a jelenlegi amerikai-kínai szembenállás milyen mértékben idézi fel a hidegháborús korszak sajátos konfliktuslogikáját és stratégiai megosztottságát, illetve, hogy milyen egyedi elemek különböztetik meg a két időszakot. A célom, hogy feltárjam, létezik-e egy új típusú hidegháború, ami a korábbi mintázatok újraéléde mellett napjaink új globális kihívásain és fejleményein alapul.

Szereplők és ideológia

A második világháború 1945-ben ért véget a szövetségesek győzelmével. A hat évig tartó háború hatalmas veszteségekkel járt mindkét harcoló koalíció számára. A nemzetközi politika szempontjából a vesztes tengelyhatalmak, köztük Németország, Olaszország és Japán is kiszorultak a globális diplomáciai körökből. A korábbi nagyhatalmak is, mint Franciaország és Nagy-Britannia is sokat veszítettek a befolyásukból. Két nagyhatalom, az Egyesült Államok és a Szovjetunió maradtak továbbra is meghatározó pozícióban. A világháború legnagyobb nyerteseként az Egyesült Államokat tartjuk számon. A háború nem érintette az ország területét és az embervesztesége sem volt jelentős. A háború ideje alatt termelési kapacitása 31%-kal, gazdasága pedig évi 18-19%-kal növekedett. A gazdaság mellett katonai ereje is megerősödött, lényegében legyőzhetetlen nagyhatalommá vált az atomfegyver monopóliuma által és kedvező földrajzi elhelyezkedése végett. A háború befejezésekor a lakosság életszínvonala is gyorsan nőni kezdett. Az egy főre jutó nemzeti jövedelem 550 dollárról 1260-ra növekedett. Ekkor az Egyesült Államok állította elő a világ ipari termelésének felét, ez azonban megakadályozta azt, hogy az ország a háború után is visszatérjen az elzárkózás politikájához. Egyre inkább meghatározó szereplőként lépett fel a nemzetközi politikában mind gazdasági, mind katonai szempontból.¹

A Szovjetunió, bár a győztes oldalon került ki a második világháborúból, messze nem volt olyan szerencsés helyzetben, mint az Egyesült Államok. Hatalmas anyagi és emberveszteségeket (22-30 millió halott) szenvedett a háború során, ami egy demográfiai krízis kialakulásával fenyegetett. Infrastruktúrájának jelentős része megsemmisült és az ország gazdasági lejtmenetnek indult. Ugyanakkor a Szovjetunió rendelkezett ekkor a világ legerősebb szárazföldi haderejével és a világ egyik leghatékonyabb harcászati légierejével. Befolyási övezetét nyugati irányba tolt ki, és teljes ellenőrzése alá vonta a kelet- és közép-európai országokat.² A nagyhatalmi pozícióját ugyanakkor csak a fegyverekre támaszkodva tudta megtartani.³ Összességében a Szovjetuniót szokták a második világháború „sokat veszítő, sokat

¹ SALAMON Konrád szerk. (2016): *Világtörténet*. Budapest: Akadémia Kiadó. Online: https://mersz.hu/dokumentum/vitort__1 Letöltés időpontja: 2023.11.29.

² KOLONTÁR Attila (2015): A Szovjetunió a II. világháború után. *Gazdaság, külpolitika, hatalmi harcok*. *Korunk*, 26(5), 17-25.

³ SALAMON Konrád szerk. (2016): *Világtörténet*. Budapest: Akadémia Kiadó. Online: https://mersz.hu/dokumentum/vitort__1 Letöltés időpontja: 2023.11.29.

nyerő győzteseként”⁴ említeni, mivel a számottevő vesztesége mellett pozíciója és nemzetközi presztízse nagy mértékben megerősödött.

Az Egyesült Államok és a Szovjetunió közti nézeteltérésnek és a hidegháború kialakulásának is egyik fő kiváltó oka volt a két nagyhatalom által preferált ideológiák szembenállása. A második világháború végén mind az amerikaiak, mind a szovjetek egyetértettek abban, hogy a világgazdaság olyan formában, ahogy régen működött már nem megfelelő. A felmerülő probléma megoldásáról viszont eltérő elképzeléseik voltak, ami hozzájárult a hidegháború kialakulásához. Az Egyesült Államok saját tapasztalatai alapján próbálta megreformálni ezt a rendszert, és a magántulajdon, a nyitott piacok és a központi szabályozók igényeit igyekezett egyensúlyba hozni. A Szovjetunió viszont egy olyan rendszert vezetett be, ami a magántulajdon felszámolásán, a piacok és termelőeszközök központi ellenőrzésén alapult. Akkoriban sokan gondolták úgy, hogy Sztálin módszerei és az ezeket irányító ideológia annyira használhatóak lesznek, mint az Egyesült Államok alternatívái. A helyzet azonban máshogy alakult. A változás egy hosszú folyamat révén ment végbe, de az 1950-es éveket tekinthetjük annak az évtizednek, ami a szocializmus gyengülését és a kapitalizmus túlélését hozta magával. Ugyanis az említett évtized körülményei a nyugati demokráciáknak és nem a marxista-leninista beállítottságú rendszereknek kedveztek. Nyilvánvalóvá vált, hogy a Szovjetunió és szövetségesei által alkalmazott eszközök csak a gazdaság rovására tudják fenntartani a tekintélyelvű kormányzást, ami az általuk követett ideológia alapvető követelményének számított.⁵

A 21. századot tekintve kezd egyre jobban kirajzolódni, hogy az Egyesült Államok globális katonai-gazdasági hegemoniáján alapuló liberális világrend átalakulóban van. A korábban egypólusú nemzetközi rendszer egyre inkább multipoláris tendenciákat mutat, amit manapság gyakran „blokkosodásnak” nevezünk. Ez lényegében azt jelenti, hogy olyan gazdasági-politikai együttműködések jönnek létre, amelyek önálló szerveződésként működnek.⁶ Frank W. Wayman 1984-ben írt tanulmányában a háború és a hatalom nagyhatalmak közötti eloszlásának kapcsolatát vizsgálta. Eszerint Európa nemzetközi rendszereit 1919-től a két világháború és az azokat követő hidegháború alatti időszakban négy típusba sorolhatjuk.

⁴ FISCHER Ferenc (2014): *A kétpólusú világ*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó.

⁵ GADDIS, John Lewis (2001): *Most már tudjuk*. Ford. Kovács Attila. Budapest: Európa Könyvkiadó.

⁶ BIRÓ András – KOSZTUR András (2023): *Világrendszerváltók*. Online: <https://www.xxiszazadintezet.hu/vilagrendszervaltok/> Letöltés időpontja: 2024.01.22.

		Koalíciók rendszere	
		Multipoláris koalíciós rendszer (több szövetségi rendszer)	Bipoláris koalíciós rendszer (két szövetségi rendszer)
Hatalom eloszlása	Multipoláris világrend	<i>Európa 1919-1939</i>	<i>Európa 1941-1945</i>
	Bipoláris világrend	<i>Európa 1965-1975</i>	<i>Európa 1948-1955</i>

1. ábra: Európa nemzetközi rendszerei 1919 és 1975 között. Forrás: WAYMAN, Frank W. (1984): *Bipolarity and War: The Role of Capability Concentration and Alliance Patterns among Major Powers, 1816-1965. Journal of Peace Research*, 21(1), 61-78.

Wayman tanulmánya megállapította, hogy a multipoláris világrend és a bipoláris koalíciós rendszer együttese, ami a második világháború időszakára volt jellemző, sokkal hajlamosabb egy háború kialakulására, mint a hidegháború 1962 utáni időszaka, amire a bipoláris világrend és a multipoláris koalíciós rendszer volt jellemző.⁷ A mostani, 21. századi helyzetet vizsgálva azt láthatjuk, hogy a nemzetközi rendszer hasonló ahhoz, ami a hidegháború idején létezett. Azonban a multipoláris koalíciós rendszer helyett inkább a bipoláris szövetségi rendszer érvényesül, tehát a két fő blokk között nincsenek kiemelkedő szövetségi kötelékek, inkább a csoportokon belüli kapcsolatok dominálnak.⁸ Mely nagyhatalmak játszanak meghatározó szerepet ebben az új hidegháborús helyzetben? Az első hidegháborúval ellentétben az Egyesült Államokkal szemben már nem Oroszország áll, hanem a Kínai Népköztársaság. Kína önmagára nem új hatalomként, hanem visszatérő hatalomként tekint. Számára természetes, hogy befolyást gyakoroljon gazdasági, politikai, kulturális és katonai ügyekben. A felemelkedése elsősorban gazdasági alapokon nyugszik, ami globális kereskedelmi és technológiai versenyelőnyt is biztosít.⁹ Kína az elmúlt négy évtizedben hatalmas gazdasági átalakuláson ment keresztül. 1979-től külkereskedelem és piacorientált reformokat vezetett be, amivel az ország gyors GDP-növekedést ért el. PPP alapján Kína a világ legnagyobb gazdaságává vált. Az Egyesült Államokkal kiemelkedő kereskedelmi kapcsolatai alakultak ki, legnagyobb kereskedelmi partnere, legjelentősebb importforrása, és a harmadik legnagyobb exportpiaca lett. A kínai

⁷ WAYMAN, Frank W. (1984): *Bipolarity and War: The Role of Capability Concentration and Alliance Patterns among Major Powers, 1816-1965. Journal of Peace Research*, 21(1), 61-78.

⁸ SUPORN, Thapiporn (2021): The Cold War, Old and New: A Preliminary Comparative Study of Polarity, Polarisation, and Elements of (In)stability. *Pertanika Journal of Social Sciences and Humanities*, 29(2), 903-922. Online: [http://www.pertanika.upm.edu.my/resources/files/Pertanika%20PAPERS/JSSH%20Vol.%2029%20\(2\)%20Jun.%202021/09%20JSSH-7368-2020.pdf](http://www.pertanika.upm.edu.my/resources/files/Pertanika%20PAPERS/JSSH%20Vol.%2029%20(2)%20Jun.%202021/09%20JSSH-7368-2020.pdf) Letöltés időpontja: 2024.01.22.

⁹ KISSINGER, Henry A. (2012): The Future of U.S.-Chinese Relations: Conflict Is a Choice, Not a Necessity. *Foreign Affairs*, 91(2), 44-55. Online: <https://www.jstor.org/stable/23217220> Letöltés időpontja: 2024.11.18.

kormány a gazdasági tervezés egyik fő céljává az innovációt tűzte ki, ennek egyik eredménye a 2015-ben bejelentett „Made in China 2025” terv, aminek keretein belül Kína 10 kulcsfontosságú ágazatban kíván a gyártás korszerűsítésére és modernizálására irányuló lépéseket tenni annak érdekében, hogy az ország még jelentősebb globális szereplővé váljon. Azonban az ilyen és ehhez hasonló intézkedések aggodalmat keltenek a világ többi országaiban. Többen attól tartanak, Kína az iparpolitikát arra használja, hogy függetlenné váljon a külföldi technológiától, és végül vezető szerepet töltsön be a globális piacokon. 2017-ben a Trump-adminisztráció emelte a kínai importra vonatkozó vámokat, aminek következtében jelentősen csökkent a kétoldalú kereskedelem.¹⁰ Az Egyesült Államok kulcsfontosságú szerepet töltött be a két szuperhatalom egyikeként a hidegháború ideje alatt, és az időszak lezárulása után is megőrizte ezt a pozícióját, sőt, a Szovjetunió felbomlásával az egyetlen szuperhatalom maradt a világon. A második világháború óta az Egyesült Államok tevékenységét négy elem határozza meg: globális vezető szerep, a liberális nemzetközi rend védelme és népszerűsítése, a szabadság, demokrácia és emberi jogok védelme, valamint a regionális hegemonok megjelenése Euráziában. Az ország szerepe az elmúlt 70 évben általában stabil volt, de a külpolitika sajátosságai, amikkel ezt a szerepet meg kívánták tartani, gyakran változtak olyan okokból, mint a kormányváltások és a nemzetközi biztonsági környezet változásai.¹¹ A 21. század során az Egyesült Államok szerepe azonban jelentősen változott. A Trump-adminisztráció ideje alatt bekövetkezett döntések módosították a hagyományos külpolitikai irányvonalakat és a hangsúly inkább az elszigetelődés felé tolódott el. Hasonló tendenciákat mutat a Joe Biden elnöksége alatt érvényes külpolitika is. Továbbá, bár az Egyesült Államok hatalmas gazdasággal és a világ legerősebb hadseregével rendelkezik, a belső politikai és társadalmi problémák veszélyeztetik az ország külpolitikájának kiszámítható és megbízható gyakorlását. Ez pedig egy olyan jövőképet fest le, ahol az Egyesült Államok veszít globális befolyásából, „kiesik a nagyhatalmi játszából”.¹²

Az első hidegháború egyik meghatározó tényezője volt a kommunizmus és a kapitalizmus közti versengés. A mostani helyzetről viszont már nem mondható el ugyanez. Az ideológiák közti ellentétek még mindig fennállnak, de az első hidegháborúval szemben a konfliktus most

¹⁰ MORRISON, Wayne M. (2019): *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*. Online: <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33534.pdf> Letöltés időpontja: 2024.01.26.

¹¹ O'ROURKE, Ronald (2021): *U.S. Role in the World: Background and Issues for Congress*. Online: <https://sgp.fas.org/crs/row/R44891.pdf> Letöltés időpontja: 2024.01.28.

¹² KIRSHNER, Jonathan (2021): *Gone But Not Forgotten: Trump's Long Shadow and the End of American Credibility*. *Foreign Affairs*, 100(2), 18-26. Online: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-01-29/trump-gone-not-forgotten> Letöltés időpontja: 2024.01.28.

a liberális demokrácia és az autoriter vezetés közt húzódik. Ugyanis mind Oroszországot¹³, mind Kínát egyre inkább autoriter irányvonal jellemzi. Ezáltal a két ország úgy értékeli, konfliktusban áll az Egyesült Államokkal és annak szövetségeseivel. 2017-ben, a 19. pártkongresszuson Hszi Csin-ping a tekintélyelvű kormányzást állította modellként, különösen azoknak az országoknak, amelyek már kiábrándultak a liberális demokráciából. Illetve elmondta, hogy Kínának vezető szerepet kell játszania a globális kormányzási rendszer reformjában.¹⁴ A helyzetről az ideológiák szempontjából Joe Biden is hasonlóan vélekedik, 2021-ben a müncheni biztonságpolitikai konferencián fogalmazta meg, hogy olyan időszak küszöbén állunk, ahol egyesek szerint az autokrácia jelenti a megoldást a felmerülő kihívásokra, mások viszont a demokráciát részesítik előnyben.¹⁵

Összességében, a két hidegháború szereplői és ideológiai között számos változás figyelhető meg. Az első hidegháború idején az Egyesült Államok erős szuperhatalomnak számított és az időszak lezárulásával, valamint a Szovjetunió felbomlásával a világ vezető gazdasági és katonai hatalmává vált. Az ország továbbra is kulcsfontosságú szerepet tölt be a nemzetközi térben, viszont az új hidegháború bekövetkeztével új kihívásokkal és ezekkel együtt új kihívókkal is szembe kell néznie. A világrend azóta viszont egy multipoláris berendezkedés felé tolódott el, és Kína térnyerése mind a gazdaság, mind a politika terén kihívást jelent az Egyesült Államok számára. Ez alapján az Egyesült Államok globális befolyása változik: már messze nem olyan meghatározó, mint amennyire az az első hidegháború idején volt, és olyan megoldást kell találnia a felmerülő problémákra, köztük a változó gazdasági és politikai kihívásokra, amivel képes megőrizni vezető szerepét az aktuális világrendben. Az ideológiákkal kapcsolatban az ideológiák közti versengés még mindig jelen van, bár már nem olyan intenzitással, mint az az első hidegháborúra jellemző volt, és a szembenálló országok által előnyben részesített ideológiák is változtak. Ezenfelül, míg az első hidegháború alapját adták a két blokk közötti ideológiai különbségek, addig a mostani felállás már nem függ olyan szorosan attól, hogy melyik ország milyen nézeteket vall. Más tényezők, mint a gazdasági verseny, technológiai fejlődés, valamint az országok politikai és stratégiai érdekei határozzák meg leginkább a konfliktusokat.

¹³ COHEN, Roger (2022): *The Making of Vladimir Putin*. Online: <https://www.nytimes.com/2022/03/26/world/europe/vladimir-putin-russia.html> Letöltés időpontja: 2024. 01. 28.

¹⁴ ECONOMY, Elizabeth: *China's Assertive Authoritarianism*. Online: <https://democracyjournal.org/magazine/62-special-issue/chinas-assertive-authoritarianism/> Letöltés időpontja: 2024.01.28.

¹⁵ *Remarks by President Joe Biden at the 2021 Virtual Munich Security Conference* (2021). Online: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/19/remarks-by-president-biden-at-the-2021-virtual-munich-security-conference/> Letöltés időpontja: 2024.01. 28.

Gazdaság

A hidegháború idején az Egyesült Államok és szövetségesei legfőképp olyan módszerekkel igyekeztek megakadályozni a kommunizmus terjedését, mint a védelmi és megtorló katonai erők felállítása, amelyek mellé olyan politikai és katonai szövetségek társultak, amelyek kiterjesztették az Egyesült Államok védelmét más országokra is, cserébe azok elköteleződéséért és támogatásáért.¹⁶ Az előbb említett eszközök mellett azonban egy másik alternatíva, a gazdaság szerepe is felértékelődött a két blokk közötti küzdelemben. Az időszakra jellemző gazdasági hadviselés gazdasági eszközök használatát foglalja magában, annak érdekében, hogy meggyengítsék a rivális ország gazdaságát, ezen belül pedig politikai és katonai erejét. Olyan célok elérésére is használják, mint az ellenfél politikájának, magatartásának megváltoztatása, vagy más országokkal való normális kapcsolatokra való képesség ellehetetlenítése. Mindezt a gazdasági hadviselés eszközeivel hajtják végre, beleértve a kereskedelmi embargót, a bojkottot, a szankciókat, a vámdiszkriminációt, a tőkeeszközök befagyasztását, a segélyek felfüggesztését, a beruházások és más tőkeáramlások megtiltását-, valamint a kisajátítást.¹⁷ A hidegháború idején érvényes globális gazdasági környezetet a polarizáltság és feszültség jellemezte, mivel az ideológiák mellett az Egyesült Államok és a Szovjetunió által előnyben részesített gazdasági modellek is ütköztek. A gazdasági hadviselésben pedig mindkét szuperhatalom más-más koncepcióval vett részt.

Az Egyesült Államok, mivel a katonai konfrontáció esélye minimálisnak tűnt, gazdasági eszközökre támaszkodott a Szovjetunióval és szövetségeseivel szemben. Az 1950-es évektől kezdve egy precízen kidolgozott gazdasági hadviselési stratégia révén gyakorolt nyomást a szovjet gazdaságra. Fő célja ennek a stratégiának nem a Szovjetunió összeomlása, hanem inkább annak gazdasági és katonai potenciáljának visszafogása volt, hogy az Egyesült Államok a tárgyalásokon erőfölényből tudjon részt venni és érvényesíteni az érdekeit egy meggyengített féllel szemben. Fontos azonban megjegyezni, hogy az Egyesült Államok gazdasági hadviselése nem volt teljesen konzekvens a hidegháború utolsó évtizedében. Voltak belső viták és harcok az erőteljesebb gazdasági nyomásgyakorlás és az enyhébb megközelítés között. Továbbá, az európai szövetségesek is számos alkalommal ellenkeztek az amerikaiak erőteljesebb gazdasági hadviselési terveivel. Ezeknek az országoknak a bevonása a gazdasági műveletekbe azonban

¹⁶ COOPER, Richard N. (2008): *Economic Aspects of the Cold War, 1962-1975*. Online: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/3677060/Cooper_EconomicAspects.pdf Letöltés időpontja: 2024.02.12.

¹⁷ SHAMBAUGH, George (2002): *Encyclopedia Britannica „Economic warfare”*. Online: <https://www.britannica.com/topic/economic-warfare> Letöltés időpontja: 2024.02.12.

kulcsfontosságú volt, mivel az amerikai-szovjet közvetlen kereskedelmi kapcsolatok mennyisége alacsony volt, így az érdemi kereskedelmi korlátozások megvalósítása elképzelhetetlen lett volna. Milyen eszközöket használt az Egyesült Államok a céljai elérésének érdekében? Az alkalmazandó eszközök kialakításában először is nagy szerepet játszott a CIA, ami rendszeresen titkos jelentéseket készített a szovjet gazdaság statisztikáiról és ezáltal kiemelte azokat a területeket, ahol az ország sebezhető. Az elemzések azt mutatták, hogy bár a gazdasági szankciók nem befolyásolták jelentős mértékben a Szovjetunió háborús képességét, mégis csökkentették annak a lehetőségét, hogy az ország sikeresen megvívjon egy hosszú konfliktust. Továbbá, bemutatták az olyan területek, mint az acél-, szén-, üzemanyag- és villamosenergia-ipar hiányosságait, valamint a nyersanyagimportot és a gépipart is. Ezek alapján tudott az Egyesült Államok célzott lépéseket tenni a szovjet gazdaság támadására. Az amerikai gazdasági hadviselésnek több eszköze is volt, egyike ezeknek a Marshall-terv, amit George C. Marshall fejlesztett ki. A program Európa újjáépítését kívánta segíteni. Az országok, amelyek részt vettek benne, amerikai támogatásokat kaptak, aminek következtében 17 ország kapott összesen 14 milliárd dollárt. A résztvevő országok gazdasági és politikai kapcsolatai az Egyesült Államokkal megerősödtek. A Szovjetunió viszont erősen ellenezte a programot, a keleti blokk államainak meg is tiltotta annak elfogadását. Szintén 1947-ben az Egyesült Államok létrehozta a „Coordinating Committee for Multilateral Export Controls” (COCOM) szervezetét, aminek az volt a feladata, hogy megakadályozza a csúcstechnológias eszközök bejutását a KGST országaiba és Kínába, ezzel is megelőzve azoknak gazdasági és katonai fejlődését. A COCOM-bizottság létrehozta a COCOM-listát, amin azok az eszközök szerepeltek, amelyek embargóját szigorúan felügyelte az Egyesült Államok. Bár a szovjeteknek pár alkalommal sikerült kijátszani a COCOM rendszert, a COCOM-listát mégis az időszak egyik legsikeresebb eszközének mondhatjuk, ami hozzájárult a Szovjetunió bukásához. Az amerikai gazdasági hadviselés részét képezte még a fegyverkezési verseny, amit a Reagan-kormányzat provokált ki tudatosan, hogy további terheket rakjon a szovjet gazdaságra, és az olajár befolyásolása is az 1980-as években, ami 1986-tól 1991-ig hatalmas veszteségeket okozott a Szovjetuniónak.¹⁸

A hidegháború során a Szovjetunió is alkalmazott hasonló eszközöket, mint az Egyesült Államok. Az egyik ilyen eset volt a berlini blokád 1948-49-ben. A második világháború után az amerikai, brit és szovjet katonai erők felosztották Németországot, és Berlin – amelyet magát is felosztották – a szovjetek által ellenőrzött keleti részre került. A berlini válság kialakulását

¹⁸ GLOFÁK Péter (2020): Gazdasági hadviselés a hidegháborúban. *Geopolitikai Szemle*, 2(1), 87-105.

politikai és gazdasági rivalizálás, valamint a Szovjetunió és a nyugati szövetségesek közötti feszültség előzte meg. Maga a blokád tiltakozásként kezdődött a szovjet fél részéről, a nyugati szövetségesek valutareformjára reagálva. A szovjetek erre hasonlóan léptek, saját valutát, az Ostmarkot, bocsátottak ki, és lezárták a Nyugat-Berlinbe vezető összes fontosabb közúti, vasúti és csatorna-összeköttetést. Ezáltal a város nem jutott áramhoz és az alapvető élelmiszerek és a szén folyamatos ellátása is megszűnt. A szovjet lépés arra készítette az Egyesült Államokat és az Egyesült Királyságot, hogy légi úton keresztül szállítsák be a szükséges élelmiszereket és egyéb árucikkeket a blokád alatt álló városba.¹⁹ Fontos gazdasági döntés volt még a szovjet részről a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának (KGST) létrehozás 1949-ben. A szervezet, mint válaszlépés jött létre az Egyesült Államok által kiadott Marshall-tervre. A célja az volt, hogy a szocialista országok gazdasági együttműködésének keretrendszereként működjön, és a szocialista blokk nyersanyag-, energia- és élelmiszerfőlénybe kerüljön a Nyugattal szemben. Bár az alapidokumentum tartalmazta az egyenjogú képviselő elvét, gyakorlatilag mégis a Szovjetunió akarata érvényesült a blokk országainak gazdaságában és politikájában. A KGST koordinálta a gazdasági együttműködést, ösztönözte a kereskedelmet a szocialista országok között, valamint a tudományos-technikai együttműködést is elősegítette.²⁰ Az ebben az időszakban működő szovjet Állambiztonsági Bizottság (KGB) is hozzájárult a gazdasági eszközök alkalmazásához, külön részlege volt, amit X-vonalnak neveztek, és a feladata a nyugati technológia beszerzése volt.²¹

Az Egyesült Államok gazdasága napjainkban is kiemelkedően fontos szerepet tölt be a világban, mind a gazdasági teljesítmény, mind a globális kereskedelem terén. Bár az amerikaiak a világ népességének nem egész 4%-át teszik ki, mégis a világ összjövedelmének több mint 20%-át termelik és keresik meg.²² A 2024-ben 28,176 milliárd dollárra becsült GDP-vel²³ az Egyesült Államok továbbra is a világ legnagyobb gazdasága. Az elmúlt évtizedben az ország reál GDP növekedése 2,1% volt, ami meghaladja a G7 országok 1,7%-os átlagát. Az Egyesült Államok kivételes vállalati környezettel rendelkezik, sok világszerte ismert és sikeres cég működik az országon belül. A technológiai szektor, aminek a Szilícium-völgy szolgál

¹⁹ *The Berlin Airlift, 1948-1949*. Online: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/berlin-airlift> Letöltés időpontja: 2024.02.26.

²⁰ KOVÁCS Balázs (2024): *A KGST megalakítása 1949-ben*. Online: <https://retorki.hu/olvasoszoba/a-kgst-megalakitasa-1949-ben> Letöltés időpontja: 2024.02.26.

²¹ DOBSON, Alan P. (2005): *The Reagan Administration, Economic Warfare, and Starting to Close Down the Cold War. Diplomatic History*, 29(3), 531-556.

²² *Economy & Trade*. Online: <https://ustr.gov/issue-areas/economy-trade> Letöltés időpontja: 2024.03.06.

²³ *Forecast of the gross domestic product of the United States from fiscal year 2024 to fiscal year 2034*. Online: <https://www.statista.com/statistics/216985/forecast-of-us-gross-domestic-product/> Letöltés időpontja: 2024.03.06.

központként, fontos szerepet játszik az innováció és a nemzetközi versenyképesség előmozdításában. Az elmúlt években az Egyesült Államok egyre inkább szolgáltatásalapú gazdasággá vált, ami jelentős előnyökkel jár a hazai fogyasztóbázis révén. Az olyan ágazatok, mint a pénzügy, az egészségügy, az oktatás és a szórakoztatás ma már a GDP és a foglalkoztatás jelentős részét teszik ki. A nemzetközi kereskedelmet tekintve az Egyesült Államokat az egyik legnagyobb importőr és exportőr nemzetként tartjuk számon. Azonban az utóbbi pár év tapasztalatai alapján (mint a Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnerhip (CPTPP) kereskedelmi megállapodáshoz való csatlakozás tárgyalásainak elhagyása és a Kínával folytatott kereskedelmi és technológiai konfliktus) az ország kereskedelempolitikája inkább protekcionista irányt vett. Továbbá az amerikai gazdaságnak számos más kihívással is szembe kell néznie. Ezek közé tartozik az országban lévő jövedelemegyenlőtlenség, a változékony politikai helyzet és a növekvő költségvetési terhek is. Ráadásul aktív kereskedelmi szerepe ellenére az Egyesült Államok több éve tartó kereskedelmi deficittel is küzd. Mindezek ellenére is elemzők úgy gondolják, hogy az amerikai gazdaság van olyan stabil és rendelkezik annyi ellenálló képességgel, hogy a fennálló kihívásokat átvészelje.²⁴

A Kínai Népköztársaság napjainkra vitathatatlanul gazdasági szuperhatalommá vált, és gazdasága meghatározó szerepet játszik a világban – olyannyira meghatározót, amelyet a Szovjetunió sohasem játszott. A kínai gazdaság dinamikus fejlődése jelentős hatással van a világ többi országának gazdaságára és az ország gazdasági potenciálja egyre inkább felkelti a nemzetközi figyelmet. Évtizedeken át átlagosan évi 10%-ot produkálva Kína mára a világ második legnagyobb gazdaságává vált, és vásárlóerőparitás alapján megelőzte az USA-t. Az ország gazdasági világpiacon elfoglalt pozícióját tovább erősíti, hogy Kína a világ második legnagyobb importőre és kereskedőnemzete is egyben. Kína nem csupán célország a világgazdaságban mozgó tőke számára, hanem már maga is jelentős befektető a globális piacon. A külföldre irányuló közvetlen tőkebefektetések éves kiáramlását tekintve a Kínai Népköztársaság a második és harmadik helyen mozog a globális listán. Ez az egyre növekvő befektetési aktivitás nagymértékben hozzájárul Kína globális gazdasági befolyásának további gyarapodásához. Mindezek mellett Kína rendelkezik a világ legnagyobb devizatartalékával is²⁵,

²⁴ *United States Economy*. Online: <https://www.focus-economics.com/countries/united-states/> Letöltés időpontja: 2024.03.08.

²⁵ P. SZABÓ Sándor (2018): A kínai gazdaság jelenlegi helyzete. In P. SZABÓ Sándor – HORVÁTHNÉ VARGA POLYÁK Csilla (szerk.): *Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén*. Budapest: Dialóg Campus, 8-32.

ami nemcsak Kína gazdasági stabilitásának alapját képezi, hanem azt is jelzi, hogy az ország jelentős gazdasági erőforrásokkal rendelkezik a globális pénzügyi rendszerben. A folyamatos gazdasági fejlődés és a világpiaci pozíció megerősödése új lehetőségeket teremt mind Kína, mind a világ többi országa számára.

A két ország gazdaságának külön-külön való bemutatása után most áttérek arra, hogy mi jellemzi az Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság közti gazdasági kapcsolatokat. Nyilvánvaló, hogy a világ két legjelentősebb gazdaságaként mindkét ország hatalmas befolyással bír a globális piacon, és az, hogy hogyan működnek együtt vagy éppen rivalizálnak egymással, nagy hatással van a nemzetközi gazdaság többi résztvevőjére is. Így a továbbiakban a két ország közötti kereskedelmet és az egyéb gazdasági eszközöket fogom vizsgálni, kiemelve azon tényezőket, amelyek hozzájárultak a mostani hidegháborús helyzet kialakulásához.

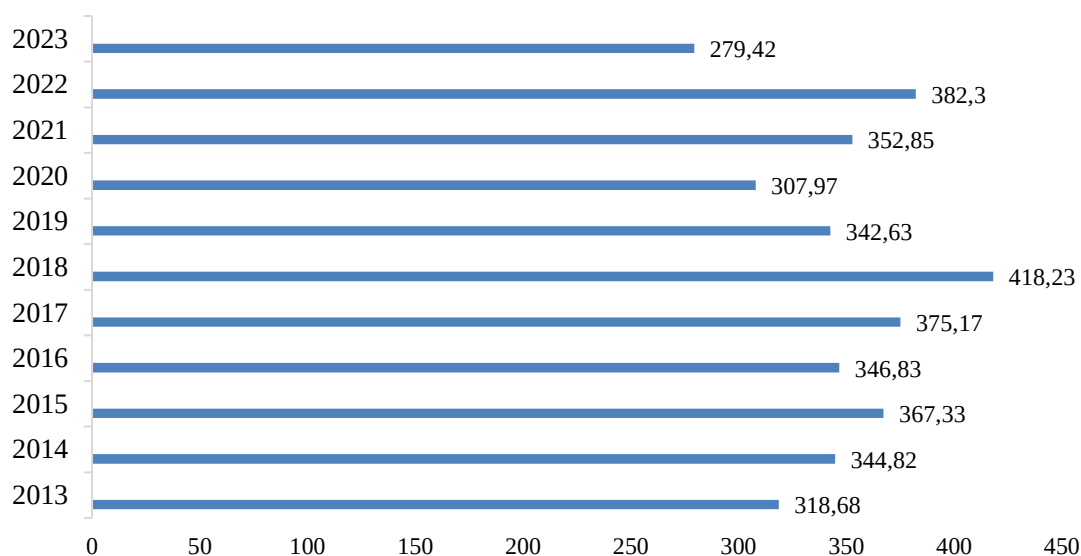
Kína és az Egyesült Államok kapcsolata hosszú történetre tekint vissza, amelynek változásait a két ország politikai és gazdasági rendszere, valamint ideológiai különbségei határozták meg. A hidegháború után Kína gyors ütemű fejlődésnek indult mind gazdasági, mind katonai erejét tekintve. Hamar világossá vált, hogy az addig elsősorban regionális jelentőséggel bíró ország néhány évtizeden belül befolyásos szereplője lesz a nemzetközi életnek, és komoly kihívást fog jelenteni az Egyesült Államok számára. A 21. század eddigi évtizedeiben a kínai-amerikai kapcsolatok komoly változásokon mentek keresztül, mára már az Egyesült Államok vált Kína legfontosabb kereskedelmi partnerévé, a kínai termékek negyedét az Egyesült Államokban értékesítik. Ezzel párhuzamosan viszont az Egyesült Államoknak kereskedelmi deficitje keletkezett Kínával szemben.²⁶

2018-ban Donald Trump akkori amerikai elnök vámot vetett ki kínai termékekre, amit Kína nem hagyott válasz nélkül, és ugyanezt tette az amerikai termékekkel. Így kezdődött el a két ország közötti, azóta is tartó, kereskedelmi háború. Korábban említettem már, hogy az Egyesült Államok fenyegetésnek érezte Kína előretörését a 2000-es és 2010-es években, tehát Trump csak a már meglévő tendenciákat lovagolta meg, és megállapítható, hogy a kínai fenyegetés percepció közös pont a demokrata és republikánus oldal között. Az ázsiai szuperhatalommal szemben több probléma is felmerült amiért az Egyesült Államok végül fellépett az ország ellen. Egyike ezeknek, hogy a külföldi versenytársak nem egyenlő feltételeket kaptak a kínai államtól az állami támogatásokat és megrendeléseket tekintve, így ezek a cégek hátrányba kerültek a

²⁶ RÁCZ Gábor (2020): Kína és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolatai. In P. SZABÓ Sándor – HORVÁTHNÉ VARGA POLYÁK Csilla (szerk.): *Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén*. Budapest: Dialóg Campus, 161-175.

kínai piacon. Sőt, a belépő cégeket arra kényszeríti az állam, hogy vegyesvállalatokat hozzanak létre hazai cégekkel. Ez annak az eszköze, hogy a külföldi cégek technológiát adjanak át kínai partnereiknek a piacra lépésért cserébe.²⁷ Az Egyesült Államok aggodalommal figyelte Kína sikeres stratégiai tervének végrehajtását a termelés modernizálására vonatkozóan, ami a robotok, lítium akkumulátorok, hálózati berendezések stb. gyártásának növelését foglalja magába. A tisztességtelen verseny felszámolása érdekében az Egyesült Államok 25%-ra emelte a Kínából származó elektronikai termékekre vonatkozó importvámokat, például a távközlési és hálózati berendezésekre. Mindezt annak érdekében, hogy megvédje saját piacát és iparát a külföldi versenytől.²⁸

A másik meghatározó probléma a két ország közti kereskedelemben az amerikai felet érintő kereskedelmi deficit. 2017-ben a 796 milliárd dollár értékű amerikai kereskedelmi deficitből 376 milliárd dollár, vagyis az összeg körülbelül fele a Kínával folytatott kereskedelmi tevékenység eredménye volt. Tehát az Egyesült Államok jóval több terméket importált Kínából, mint amennyit oda exportált.²⁹

2. ábra: Az Egyesült Államok kereskedelmi deficitje Kínával szemben 2013-tól 2023-ig (milliárd dollárban). Forrás: <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html#2018> Letöltés időpontja: 2024.03.11.

A diagramon (2. ábra) is láthatjuk, hogy a 2013 és 2017 közötti időszakban az amerikai kereskedelmi deficit értéke folyamatosan nőtt. Ez 2018-ban volt a vizsgált időszakban a

²⁷ POLYÁK Eszter (2019): *Kereskedelmi háború az USA és Kína között*. Online: <http://www.geopolitika.hu/hu/2019/03/12/kereskedelmi-haboru-az-usa-es-kina-kozott/> Letöltés időpontja: 2024.03.11.

²⁸ KAPUSTINA, Larisa I et al. (2020): US-China Trade War: Causes and Outcomes. *SHS Web of Conferences*, 73(01012). Online: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207301012> Letöltés időpontja: 2024.03.11.

²⁹ KAPUSTINA, Larisa I et al. (2020): US-China Trade War: Causes and Outcomes. *SHS Web of Conferences*, 73(01012). Online: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207301012> Letöltés időpontja: 2024.03.11.

legmagasabb, viszont a Donald Trump által bevezetett vámoknak köszönhetően 2018-ról 2019-re kb. 76 milliárd dollárral, azaz 18%-kal csökkent. 2020-ban tovább csökkent, részben a korlátozások eredményeként, de ebben az évben már nem lehet figyelmen kívül hagyni a COVID-19 járvány okozta gazdasági recesszió és egyéb következmények hatásait se.

2020 januárjában az Egyesült Államok és Kína kereskedelmi megállapodást kötött, ami számos változtatást határoz meg Kína kereskedelmi és gazdasági rendszerében. Ezen felül Kína vállalta, hogy a következő években nagyobb mennyiségben fog amerikai árut és szolgáltatásokat vásárolni. Az Egyesült Államok pedig beleegyezett abba, hogy módosítja a vámintézkedéseit. A szellemi tulajdonról szóló fejezetben szereplő intézkedések célja, hogy hatékonyabbá tegye az egyes iparágak ellen irányuló visszaélések elleni védekezést. A technológia átadását tárgyaló rész kezeli Kína tisztességtelen eljárásait ezen a téren. Ez volt az első eset, hogy az ország beleegyezett abba, hogy abbahagyja külföldi cégek kényszerítését saját technológiájuk átadására. Emellett arra is elkötelezte magát, hogy tartózkodik a külföldi technológia megszerzésére irányuló befektetések irányításától és támogatásától. A megállapodás továbbá elősegítette az amerikai mezőgazdasági termékek kereskedelmét, megszüntette az amerikai pénzügyi szolgáltatók előtt álló akadályokat a kínai piacon való egyenlő feltételek érdekében, hozzájárult az árfolyam-stabilitás megerősítéséhez, növelte az amerikai áruk kínai importját és hatékony vitarendezési mechanizmust is biztosított a két fél számára.³⁰ Legalábbis a megállapodás ezeket a feltételeket tartalmazta, az más kérdés, hogy teljesültek-e vagy sem. Például Kína végül csak 58%-át vásárolta meg annak az amerikai exportnak (502,4 milliárd dollár helyett 290,8 milliárd dollár) amire a megállapodás kötelezte és a Donald Trump által kivetett vámok többsége hatályban maradt.³¹ Bár sokan úgy gondolták, a megállapodással befejeződött a Kína és USA közt zajló kereskedelmi háború, azonban a későbbi események mégis arra utaltak, hogy a rivalizálásnak még nincs vége.

Joe Biden, miután 2020 novemberében megnyerte az amerikai elnökválasztás, folytatta a kereskedelmi háborút. Biden fenntartotta a Donald Trump által bevezetett mintegy 360 milliárd dollár értékű vámokat és számos szankciót is. Emellett Biden exportellenőrzések és korlátozások új rendszerét vezette be annak érdekében, hogy nehezebbé tegye Kína számára az

³⁰ *Economic and trade agreement between the United States of America and the People's Republic of China – Fact Sheet* (2020). Online: https://ustr.gov/sites/default/files/files/agreements/phase%20one%20agreement/US_China_Agreement_Fact_Sheet.pdf Letöltés időpontja: 2024.03.13.

³¹ BOWN, Chad P. (2022): *China bought none of the extra \$200 billion of US exports in Trump's trade deal*. Online: <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/china-bought-none-extra-200-billion-us-exports-trumps-trade-deal> Letöltés időpontja: 2024.03.13.

amerikai technológia megszerzését és felhasználását. Az amerikai befektetéseket is betiltotta azokba a technológiákba, amelyek a kínai növekvő hadsereg támogatására használhatóak lettek volna. Több amerikai kormányzó is aláírt egy törvényt, ami megakadályozza, hogy állami nyugdíjalapok olyan részvényekbe fektessenek, amiket a kínai állam irányít. Joe Biden nem mutatott hajlandóságot arra, hogy visszavonja a kínai árukra kivetett vámokat vagy exportellenőrzést. A Kínával szembeni intézkedések eszkalációja pedig kérdéseket vet fel a két ország kereskedelmi kapcsolatának jövőjével kapcsolatban. Egyes törvényhozók olyan törvényjavaslatokat terjesztettek elő, amelyek több kínai iparágra is kiterjesztenék a befektetési korlátozásokat. Más törvényjavaslatok pedig előírnák, hogy a szövetségi kormányzati beruházási tervek megváljanak a kínai vállalatokba való befektetéseiktől.³² Joe Biden intézkedéseit vegyesen lehet értékelni, mivel további feszültséget keltenek Kína és az Egyesült Államok közt, mindenféle arra utaló jel nélkül, hogy ez a közeljövőben enyhülne (főleg a 2024-es amerikai választások közeledtével, amire Donald Trump kampányában szigorításokat ígér Kínával szemben³³). Ugyanakkor ezek az intézkedések lehetőséget teremtenek az ország számára, hogy belföldi eszközöket használjon a kínai gazdasági verseny ellen.

Az elmúlt pár évben az Egyesült Államok és Kína közt nemcsak a kereskedelmi háború, de a technológiai is kritikus csatátérre nőtte ki magát. Mi is az a technológiai háború? A konfliktus eredete egészen 2015-re vezethető vissza, és kitörésének két egymással összefüggő oka van, egy gazdasági, és egy politikai. Gazdasági szempontból Kína azon törekvése, hogy növelje ipari kapacitását, világosan körvonalazódik a „Made in China 2025” stratégiájában, amelyet 2015 májusában vezettek be az ötéves tervek részeként. A kínai elképzelés szerint az ország túlmutat majd azon, hogy az alacsony munkaerőköltségek és a technológia-intenzív termékek előállításai miatt a „világ gyáráként” működjön. A 2020-ban bevezetett kettős körforgás stratégia is ezt a célt egészíti ki azáltal, hogy a belső keresletet, mint növekedési hajtóerőt hangsúlyozza, miközben fenntartja az exportstratégiát. Politikai téren az Egyesült Államokban aggodalmat keltett az, hogy Kína a technológiai fejlődéssel párhuzamosan határozottabb külpolitikai megközelítéseket alkalmazott. 2018-ban Mike Pence akkori alelnök ki is jelentette, hogy Kína szándékai, az USA álláspontja szerint, nem békések, és nemcsak az ipari, de a katonai vezetés terén is kockázatot jelentenek. A technológiai háború a Biden-kormányzat alatt egyre nagyobb

³² SIRIPURAPU, Anshu – BERMAN Noah (2023): *The Contentious U.S.-China Trade Relationship*. Online: <https://www.cfr.org/background/contentious-us-china-trade-relationship> Letöltés időpontja: 2024.03.16.

³³ PICCIOTTO, Rebecca (2024): *Trump floats 'more than' 60% tariffs on Chinese imports*. Online: <https://www.cnbc.com/2024/02/04/trump-floats-more-than-60percent-tariffs-on-chinese-imports.html> Letöltés időpontja: 2024.03.16.

lendületet vett, mivel a két szuperhatalom közötti technológiai különbségek maximalizálására irányuló erőfeszítések, támogatások és adókedvezmények révén felerősödött. Ennek a stratégiai megközelítésnek az a célja, hogy megakadályozza, Kína felzárkózzon az USA technológiai fölényéhez. A technológiai háború középpontjában a félvezetőipar áll. A félvezetők az elektronikai és informatikai iparágak alapvető anyagaként létfontosságú szerepet játszanak az olyan termékekben, mint a tranzisztorok, diódák és chipek.³⁴

Az Egyesült Államok eszközei közé lehet sorolni a korábban már említett szigorú exportkontrollt, ami korlátozza a kínai hozzáférést a fejlett technológiákhoz. Az intézkedés célja lényegében az volt, hogy megakadályozza, hogy Kína csúcstechnológiájú chipeket állítson elő, amelyek a későbbiekben hozzájárulhatnak a haditechnológiai és más stratégiai fontos technológiák fejlesztéséhez.³⁵ Érdemes még megemlíteni a CHIPS és Science Act törvényeket is, amik az amerikai alapú félvezető gyártást támogatják, valamint ösztönzik a tajvani és dél-koreai chipgyártókat is arra, hogy új gyárakat építsenek az Egyesült Államokban.³⁶

Válaszul Kína megerősítette a technológiai függetlenségre irányuló törekvéseit, és intézkedéseket hozott az ellenséges lépések egyensúlyozására. 2023-ban exportkorlátozásokat vezetett be a galliumra és a germániumra, amelyek fontos anyagoknak számítanak a félvezetők gyártásában.³⁷

Az amerikai-kínai technológiai háború nemcsak a két szuperhatalomra, de a szélesebb nemzetközi közösségre is hatással volt. A kereskedelmi feszültségekkel, exportkorlátozásokkal és stratégiai manőverekkel jellemezhető konfliktus átformálta a technológiai ágazat dinamikáját és befolyásolta a geopolitikai kapcsolatokat. Az Egyesült Államok a technológiai előnye és nemzetbiztonsági érdekei védelmében hozta a döntéseit. Az intézkedések azonban befolyásolhatják a technológiai termékek árát és elérhetőségét az amerikai piacon. Kína részéről a konfliktus felgyorsította az ország technológiai önállóságra való törekvéseit, igyekszik

³⁴ FEÁS, Enrique (2023): *The US-China technology war and its effects on Europe*. Online: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/the-us-china-technology-war-and-its-effects-on-europe/> Letöltés időpontja: 2024.03.16.

³⁵ SHRIVASTAVA, Megha (2023): *Deciphering the Changing Contours of the China-US Chip War*. Online: <https://thediplomat.com/2023/10/deciphering-the-changing-contours-of-the-china-us-chip-war/> Letöltés időpontja: 2024.03.17.

³⁶ MARK, Jeremy – ROBERTS, Dexter Tiff (2023): *United States–China semiconductor standoff: A supply chain under stress*. Online: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/united-states-china-semiconductor-standoff-a-supply-chain-under-stress/> Letöltés időpontja: 2024.03.17.

³⁷ ZEYI Yang (2023): *The US-China chip war is still escalating*. Online: <https://www.technologyreview.com/2023/07/12/1076156/us-china-tech-war-escalating/> Letöltés időpontja: 2024.03.17.

csökkenteni a külföldi technológiáktól való függőségét. Ez viszont arra kényszeríti az ázsiai országot, hogy fokozza a belső forrásokba és kutatás-fejlesztésbe való beruházásokat.³⁸ Globális szinten a technológiai ellátási láncokban zavarok keletkeztek, amelyek hatással vannak a világgazdaságra és az innováció ütemére. A technológiai ágazatban tapasztalható bizonytalanságok pedig befolyásolhatják az üzleti döntéshozatalt és a beruházásokat világszerte.³⁹

Az Egyesült Államok és Kína közt zajló kereskedelmi háború jelentőségét nemcsak a két ország közti közvetlen következmények határozzák meg, hanem a széleskörű gazdasági hatások is, amelyeket a világ többi országa is tapasztalt. Az USA-ban a konfliktus jelentős lassulást okozott a gazdasági növekedésben, a vállalati beruházások csökkentek és a munkahelyteremtés is visszaesett. A mezőgazdasági termelők széleskörben csődbe mentek, míg a gyártás és a szállítás területén olyan mélypontokat értek el, amelyek a legutóbbi recessziót idézték fel. Az amerikai vámokat főleg amerikai vállalatok fizették, ami alacsonyabb nyereségeket, bérek és munkahelyek csökkenését, valamint árak emelkedését eredményezte. Kína számára a kereskedelmi háború szintén fájdalmas volt, de nem eléggé ahhoz, hogy az Egyesült Államok követeléseinek engedjen. A fokozódó feszültség miatt Peking csökkentette más kereskedelmi partnereire vonatkozó vámjait és igyekezett csökkenteni függését az amerikai piactól. Az USA által bevezetett vámok átirányították a kereskedelmi áramlásokat más országok felé, ami egyrészt növelte számukra a kereskedelmi lehetőségeket, viszont az amerikai kereskedelmi deficit nőtt a többi partnerrel szemben.⁴⁰ A kereskedelmi háború tehát lényeges hatásokkal járt mindkét fél és a világ többi országa számára is. Ezek az események rámutattak a globális gazdasági rendszer sebezhetőségére és az egymástól függő gazdaságok közötti szoros kapcsolatok fontosságára. Az amerikai-kínai kapcsolatokat nézve az is megállapítható, hogy az egyoldalú döntések (ahogy az USA is tette) nem jelentenek hatékony megoldást kereskedelmi problémákra.

Az eddigiekben tárgyalt gazdasági rivalizálás sok tekintetben hasonlít a hidegháború idején kialakult amerikai-szovjet gazdasági versengéshez, de jelentős különbségeket is

³⁸ MELO, Enrique Duarte (2019): *Unpacking the US–China Tech Trade War*. Online: <https://www.bcg.com/publications/2019/us-china-tech-trade-war> 2024.03.19.

³⁹ ZEYI Yang (2023): *The US-China chip war is still escalating*. Online: <https://www.technologyreview.com/2023/07/12/1076156/us-china-tech-war-escalating/> Letöltés időpontja: 2024.03.19.

⁴⁰ HASS, Ryan – DENMARK Abraham (2020): *More pain than gain: How the US-China trade war hurt America*. Online: <https://www.brookings.edu/articles/more-pain-than-gain-how-the-us-china-trade-war-hurt-america/> Letöltés időpontja: 2024.03.19.

felfedezhetünk. Ami biztos, hogy mindkét esetben a globális hatalmi viszonyok és a nemzetközi rend kialakításának a vágya dominál.

A hidegháború idején az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti gazdasági versengésnek az ideológia adta az alapját. A kapitalizmus és a kommunizmus álltak egymással szemben és mindkét fél igyekezett befolyásolni a világ többi részét. A gazdasági stratégiák, mint a KGST vagy a Marshall-terv, közvetlenül tükrözték ezt a versenyt, amiben az USA és szövetségesei a kapitalista gazdasági modellt, a Szovjetunió és a szocialista blokk pedig a központilag irányított gazdasági rendszert támogatta. Napjainkban az amerikai-kínai rivalizálás már nem annyira ideológiai, hanem inkább gyakorlati és gazdasági kérdéseken alapszik. Bár a két ország között vannak ideológiai különbségek (például a demokrácia és a tekintélyelvű rendszer között), ezek nem fő területei a versenynek. A modern kori versengés középpontjában a kereskedelmi dominancia, globális befolyás és technológiai fejlesztés állnak. Mindkét fél a gazdasági és technológiai versengés új stratégiáit jelenítik meg, amik még nem álltak fenn a hidegháború idején. A két időszak közötti egyik legnagyobb különbség a globális gazdaság mai összefonódottságában rejlik. Míg a hidegháború idején a két szuperhatalom gazdaságai nagymértékben elkülönültek egymástól, addig ma az Egyesült Államok és Kína gazdaságai mélyen összekapcsolódnak. Ez a kölcsönös függés bonyolulttá teszi a konfliktus kezelését, mivel a korlátozások közvetlen hatással vannak mindkét ország gazdaságára és a globális gazdaság egészére is.

Hozzá kell tenni, a Szovjetunió gazdaságilag sosem volt olyan erős, mint jelenleg Kína. Bár a szovjetek a hidegháború idején jelentős katonai és nukleáris erővel rendelkeztek, a gazdasági szintjük és a technológiai innovációjuk nem érte el azt a szintet, amit Kína a 21. században mutat. Példa erre Kína GDP-je, ami 1988 és 2022 között rendkívül gyors ütemben növekedett. Ezzel szemben a Szovjetunió gazdasága a központi tervezés korlátai és az innováció hiánya miatt nem tudott hasonló sikereket elérni.⁴¹

Ugyanakkor a hidegháborús időszakra jellemző bipoláris világrend, a két riválisblokkra osztott világ hasonló tendenciáit láthatjuk ma is az USA és Kína közötti viszonyban, ahol a két gazdasági szuperhatalom rivalizálása globális szinten is érezteti hatását, és befolyásolja más országok gazdasági és politikai döntéseit. Ahogy a hidegháború alatt az USA és a Szovjetunió próbálta bővíteni befolyását a világ különböző részein politikai és katonai szövetségeken és

⁴¹ KINE, Phelim (2023): *China 'is infinitely stronger than the Soviet Union ever was'*. Online: <https://www.politico.com/newsletters/global-insider/2023/04/28/china-is-infinitely-stronger-than-the-soviet-union-ever-was-00094266> Letöltés időpontja: 2024.11.17.

gazdasági támogatásokon keresztül, úgy napjainkban az Egyesült Államok és Kína is igyekszik megerősíteni jelenlétét a nemzetközi térben, legyen szó az „Egy Övezet – Egy Út Kezdeményezéséről”⁴² vagy az amerikai katonai jelenlétről a csendes-óceáni régióban⁴³. Továbbá, a hidegháború alatt az űrverseny és a nukleáris fegyverkezési verseny jelentős mértékben hajtotta az Egyesült Államokat és a Szovjetuniót. Jelenleg az amerikai-kínai technológiai verseny középpontjában a technológiai uralom, különösen a félvezetők, az 5G hálózatok és a mesterséges intelligencia állnak.⁴⁴ Mindkét ország arra törekszik, hogy ezen a téren vezető szerepet töltsön be.

⁴² MCBRIDE, James (2023): *China's Massive Belt and Road Initiative*. Online:

<https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative> Letöltés időpontja: 2024.03.19.

⁴³ CARTER, George (2022): *The US is vying for more influence in the Pacific region – but what does this mean for Pacific Islands*. Online: <https://odi.org/en/insights/the-us-is-vying-for-more-influence-in-the-pacific-region-but-what-does-this-mean-for-pacific-islands/> Letöltés időpontja: 2024.03.19.

⁴⁴ EVERS, Miles M. (2024): *Why the United States Is Losing the Tech War With China*, Online: <https://www.lawfaremedia.org/article/why-the-united-states-is-losing-the-tech-war-with-china> Letöltés időpontja: 2024.03.19.

Fegyverkezés

A fegyverkezési háború, különösen a nukleáris fegyverkezési verseny, egy intenzív rivalizálás volt az Egyesült Államok és a Szovjetunió között a hidegháború idején, ami lényegében a nukleáris és hagyományos fegyverek számának gyarapítását jelentette. A versengés alapvetően meghatározta a korszak katonai és politikai stratégiáit. A verseny kezdete egészen 1945-ig nyúlik vissza, amikor az Egyesült Államok atombombákat dobott le Japánra. A Szovjetunió az atomfegyver fejlesztésével válaszolt, és 1949-ben robbantották fel saját első atombombájukat. Ez a lépés jelentette a valódi kezdetét a két szuperhatalom közötti fegyverkezési versenynek. Mindkét fél jelentős erőforrásokat fektetett katonai technológiájának fejlesztésébe, az USA nagyobb költségvetése pedig előnyt jelentett a Szovjetunióval szemben. Bár a legnagyobb fenyegetést a nukleáris fegyverek jelentették, a versengés nem csupán ezekre korlátozódott. A hagyományos fegyverek, mint például a hosszú távú bombázók és interkontinentális ballisztikus rakéták fejlesztése is fontos szerepet kapott. Az amerikaiak megalkották a B-52-es bombázó repülőgépet is, a szovjetek pedig 1957 októberében fellőtték a Szputnyik műholdat. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió mellett Kína is erőteljesen demonstrálta az általa jelentett fenyegetést, amikor 1967-ben az ország felrobbantott egy H-bombát. A NATO-t így félelemmel töltötte el az, hogy a keleti erők túlerővel vannak vele szemben. A fegyverkezési verseny növelte a globális biztonsági kockázatokat. Ahogy egyre több tömegpusztító fegyvert halmoztak fel, kialakult a Mutually Assured Destruction (MAD), azaz a kölcsönösen biztosított megsemmisítés elve, amely szerint egy nukleáris támadás mindkét fél számára elfogadhatatlan veszteségekkel járt volna. Az 1980-as években a helyzet tovább fokozódott és 1986-ra becslések szerint világszerte 40 ezer nukleáris robbanófej létezett. 1987 decemberében végül az Egyesült Államok és a Szovjetunió aláírta a közepes hatótávolságú nukleáris erők szerződését (INF), amely értelmében mindkét fél megegyezett abban, hogy megsemmisítik közép- és rövid hatótávolságú ballisztikus és cirkáló rakétáikat.⁴⁵

Az Egyesült Államok és Szovjetunió közti rivalizálásban kulcsfontosságúak voltak a katonai jelenlét és az idegen területeken lévő katonai bázisok, mivel ezek hozzájárultak a két szuperhatalom stratégiai pozícióinak kiépítéséhez. A katonai jelenlét elsődleges célja az elrettentés volt, ami lehetővé tette az USA számára, hogy készen álljon a gyors válaszadásra minden szovjet agresszióval szemben. Az amerikai befolyás növelését a világpolitikában az idegen területeken lévő katonai bázisaik biztosították. Ez a fajta jelenlét segített támogatni a

⁴⁵ *The Nuclear Arms Race*. Online: <https://historylearning.com/modern-world-history/coldwar/nuclear-arms-race/> Letöltés időpontja: 2024.03.20.

NATO-t és más regionális szövetséges rendszereket, valamint megakadályozta a kommunista befolyás terjedését Európában és Ázsiában.⁴⁶ Nyugat-Európában, ahol a Szovjetuniót még az első sikeres atombomba-tesztje előtt is fenyegető tényezőként kezelték, az amerikai erők száma 1950-re meghaladta a 250 ezer főt és a hidegháború ideje alatt a számuk végig efölött maradt. Más, az USA biztonsága szempontjából kevesebb jelentőséggel rendelkező régiókban kisebb volt a katonai jelenlét. Ázsiában 100 ezer fő, a Közel-Keleten pedig 22 ezer fő volt az átlag, ami az időszak végéig folyamatosan csökkent. A hidegháború végével az amerikai erők száma csökkent, közel 300 ezer katonát vontak ki a külföldi bázisokról.⁴⁷

A másik oldalon a Szovjetunió is alkalmazta a katonai jelenlétet, mint a külpolitika egyik legfontosabb eszközét. A katonai erő demonstrálása és az ellenséges cselekmények elrettentése a szovjet stratégia alapját adták. Céljaik a szovjet befolyás növelése és saját érdekeiknek védelme voltak. Miközben katonáik jelen voltak Közép-Európában, Ázsiában és Afrikában is, addig a szovjetek külön figyelmet fordítottak a közvetlen katonai konfrontáció elkerülésére az Egyesült Államokkal.⁴⁸ A Szovjetunió számára különösen fontos volt a Németországban való jelenlét. A szovjet katonai erők itt történő elhelyezése stratégiai célokat szolgált, amelyek középpontjában a Nyugat-Európa elleni potenciális fenyegetések elrettentése állt.⁴⁹

A fegyverkezési verseny, valamint a katonai jelenlét tehát szorosan összefüggött a Szovjetunió és az Egyesült Államok közötti geopolitikai és ideológiai versengéssel. A kettejük közötti verseny gyökerezett a második világháború utáni rendszerben, ahol mindkét szuperhatalom a saját befolyásának megerősítésére törekedett, különösen Európában, de a világ többi részén is. A folyamatosan fokozódó nemzetközi feszültségek ellenére a két fél végül sose keveredett közvetlen katonai konfliktusba. Ugyanis az elrettentési logika egyfajta egyensúlyt hozott létre, amely stabilizálta a nemzetközi rendszert. Más kérdés, hogy a szuperhatalmak ugyanakkor több regionális konfliktusban érintettek voltak. Ezáltal ezekben a harmadik országokban zajló konfliktusokon keresztül mérették meg magukat egymással. Az ilyen konfliktusokat helyettesítőkké megvívott háborúknak (proxy-háborúk) hívjuk, melyekben a két szuperhatalom helyi szereplőket támogatott politikai, pénzügyi és katonai segítséggel, hogy

⁴⁶ GADDIS, John Lewis (2005): *Strategies of containment - a critical appraisal of American national security policy during the cold war*. Oxford: Oxford University Press.

⁴⁷ STEVENSON, Jonathan (2022): *Overseas bases and US strategic posture*. Online: <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2022/09/overseas-bases-and-us-strategic-posture/> Letöltés időpontja: 2024.03.27.

⁴⁸ AVEY, Paul C. (2019): *Tempting Fate: Why Nonnuclear States Confront Nuclear Opponents*. Ithaca, New York: Cornell University Press.

⁴⁹ RUGGENTHALER Peter (2022): Germany and the Soviet Union during the Cold War Era. In LARRES, Klaus (szerk.): *The Oxford Handbook of German Politics*. Oxford: Oxford University Press, 82-102.

saját ideológiai és stratégiai céljaikat előremozdítsák.⁵⁰ A koreai és a vietnámi háborúkat is ezek közé sorolhatjuk, ahol az Egyesült Államok és szövetségesei az egyik oldalon, a Szovjetunió és Kína pedig a másik oldalon támogatták a szembenálló feleket. Ezek a háborúk nemcsak hatalmas emberveszteséggel jártak, hanem hosszútávú politikai és társadalmi következményekkel is az érintett országokban.⁵¹

A fegyverkezési verseny összességében jelentős terheket rótt mindkét szuperhatalomra nemcsak katonai, hanem gazdasági értelemben is. A Szovjetunió gazdasága különösen megsínylette, hogy az ország a hadigazdaságra koncentrált, ami az 1950-es évek elejére kifulladt. A társadalmi válságjelenségek ekkor már érezhetőek voltak, és ez a szovjet vezetést a gazdaságpolitika módosítására kényszerítette. Ugyanakkor a háborús pusztításokból éppen csak kilábaló Nyugat-Európa számára is nehézségeket okozott a fegyverkezési verseny, különösen Angliának és Franciaországnak. Mindkét ország számára nagy mennyiségű tehertételt jelentett a hadi költségvetések fenntartása.⁵²

A jelenlegi helyzet elemzésekor érdemes feltenni a kérdést, hogy valóban fegyverkezési versenyről beszélhetünk-e az Egyesült Államok és Kína között? Amennyiben igen, fontos megérteni, hogy hogyan mutatkozik meg ez a verseny. A következőkben az Egyesült Államok és Kína között zajló fegyverkezési verseny napjainkban való konkrét megjelenési formáit fogom vizsgálni.

Évtizedeken keresztül, az Egyesült Államok és Kína közti kapcsolatokban a nukleáris fegyverek kérdése csak mellékes szerepet játszott, azonban mindkét ország jelentős programokat folytat annak érdekében, hogy modernizálják saját erőiket, ami egyre inkább versengő jellegűvé teszi a helyzetet. Ami Kínát illeti, az Egyesült Államok nukleáris arzenáljához mérten viszonylag kevésnek számító saját készletét nem a támadó képességek növelése érdekében fejleszti, hanem azért, hogy egy esetleges nukleáris csapás esetében képes legyen válaszcsapást mérni. Mindemelett Kína évek óta tartja magát a „No First Use” politikájához, ami az ország elkötelezettségét jelenti amellyel, hogy mellőzi a nukleáris fegyverek elsőkénti bevetését. Az Egyesült Államok már hosszú ideje nem fogadja el a kölcsönösen biztosított megsemmisítés állapotát Kínával szemben. Az ország inkább a

⁵⁰ *Eight “Hot Wars” During the Cold War* (2023). Online: <https://world101.cfr.org/understanding-international-system/conflict/eight-hot-wars-during-cold-war> Letöltés időpontja: 2024.03.31.

⁵¹ SCHOPPERT, Stephanie (2017): *Six of the Deadliest Proxy Wars of the Cold War*. Online: <https://historycollection.com/six-deadliest-proxy-wars-cold-war/> Letöltés időpontja: 2024.03.31.

⁵² BÉKÉS Csaba (1997): Hidegháború, enyhülés és az 1956-os magyar forradalom. In HEGEDŰS B. András 1 et al. (szerk.): *Évkönyv V. 1996/1997*. Budapest: 1956-os intézet, 201-213.

nukleáris kockázatok minimalizálására fókuszál, főként rakétavédelmi rendszereken és a megelőző csapás képességein keresztül. Az Egyesült Államokban azonban a kínai fejlesztések így is aggodalmat keltenek, valószínűleg azért, mert egy Kínával vívott nukleáris háború esetén a kínai fejlesztések csökkentik az Egyesült Államok képességét a károk korlátozására. Azonban Kína valószínűleg nem fog felhagyni a nukleáris arzenáljának további modernizációjával, aminek eredményeképpen az Egyesült Államok és Kína közti nukleáris verseny fokozódni fog.⁵³ Kína bővítéseit nem csupán technikai szükségszerűségek, hanem politikai célok is vezérlik, mivel Kína úgy látja, hogy anyagi erejének növelésével tudja megvédeni érdekeit. Ebből kifolyólag a nukleáris fegyverek az ország nagyhatalmi státuszának megerősítésére is szolgálnak. Kína stratégiai döntéseinek egyik meghatározó tényezője, hogy az Egyesült Államokat egyre inkább egzisztenciális fenyegetésnek tekinti. A két ország különböző elképzelései a nemzetközi hatalmi egyensúlyra vonatkozólag pedig további löketet ad a nukleáris verseny fokozódásához. Továbbá. Hszi Csin-ping központosított hatalomgyakorlása a döntéshozatali folyamatok zárt és titkos jellegét eredményezte. Ez megnehezíti, hogy a szakértők befolyásolhassák a nukleáris politikát, ami így még inkább a politika által diktált irányelvekre hagyatkozik.⁵⁴

A modern kor egyik legmeghatározóbb területe a kibertér. Az Egyesült Államok és Kína közötti viszony ezen a téren nem túl bizalmas, mivel mindkét fél vádolta már a másikat kibertámadásokkal az országuk ellen. Kína jelentős erőfeszítést tette annak érdekében, hogy gazdasági előnyt szerezzen azáltal, hogy érzékeny információkat lopott el katonai projektekről és üzleti vállalkozásokról. Kínai hackerek szereztek adatokat például az amerikai Patriot rakétarendszerről, az F-35 vadászpilótáról és haditengerészeti programokról is. A támadások arra irányultak, hogy Kína a megszerzett információk segítségével felgyorsítsa a gazdasági és technológiai fejlődését, ezzel megerősítve a versenyelőnyét. Az Egyesült Államok igyekezett megfékezni a kínai kiberkémkedést, például Barack Obama amerikai elnök többször is találkozott Hszi Csin-pinggel, hogy a kémkedés kérdését megvitassa. Kína természetesen tagadta, hogy kormányzati szinten részt vett volna a kémkedésekben. A kibertérben jelen levő instabilitás miatt bizalmatlanság alakult ki a két ország között, amit alapjáraton növel, hogy a kibertámadások esetében nehéz megállapítani, hogy ki állhat a támadások mögött. Ez nagy

⁵³ TALMADGE, Caitlin (2019): *The US-China nuclear relationship: Why competition is likely to intensify*. Online: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/09/FP_20190930_china_nuclear_weapons_talmadge-2.pdf Letöltés időpontja: 2024.09.20.

⁵⁴ ZHAO, Tong (2024): *Political drivers of China's changing nuclear policy*. Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace Publications Department. Online: https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/Zhao_Political%20Drivers_final-2024.pdf Letöltés időpontja: 2024.09.21.

mértékben megnehezíti azt, hogy megállapítsák a felelősséget.⁵⁵ Az említett támadások egyike, amikor 2011-ben az Egyesült Államokban számos nemzetközi vállalatot vettek célba, hogy államtitkokat, fegyvertechnológiát és egyéb stratégiai fontosságú információkat szerezzenek, amit egyesek a történelem legnagyobb lopásának tartanak. 2021-ben pedig a Microsoftot támadták meg. Ezekkel, és több mint 2000 másik támadással is mind Kínát vádolták. Kínai polgárokat találtak már bűnösnek kiberkémkedés miatt is. A vád, ami ellenük szólt a sok nyugati, különösen amerikai technológiák illegális lemásolása. A másik oldalon viszont kínai tisztviselők állítják azt, hogy Kína mintegy 34000 amerikai kibertámadás célpontja volt már. Többek között egy amerikai irodát 140 gigabájtnyi adat ellopásával vádoltak az Északnyugati Politechnikai Egyetemről. A felsorolt eseteket nézve láthatjuk, hogy mindkét ország követett el kibertámadásokat a másik ellen, és mindkét ország arra törekszik, hogy veszélyeztesse a másik biztonságát a kibertérben. Ennek az oka az, hogy a nemzetközi rendszerben való rivalizálásukban a hatalmukat növelő előnyöket a másik fél aláásásával kívánják megszerezni.⁵⁶ Kína és az Egyesült Államok közötti kiberkapcsolatokat alapvetően három szakaszba sorolhatjuk. Az internetet korai éveiben, 1994 és 1999 között a két ország közötti viszony inkább együttműködésen alapult, mivel Kína az Egyesült Államok technológiai infrastruktúrájára támaszkodott az internethez való hozzáférés terén. Az 1999 és 2010 közötti időszakban Kína fejlesztette saját internetes technológiáit és infrastruktúráját. Ebben az időben fokozódott a civil hackerek tevékenysége, és növekedett a kiberbiztonsági incidensek száma. A 2010-től egészen napjainkig tartó szakaszt a kiberbiztonsági konfliktusok szakaszának tartjuk. 2010-ben a Google kivonult Kínából, ami jelentős fordulóponthoz vezetett a két ország közötti kapcsolatokban. Innentől kezdve mindkét fél nyíltan vádolta a másikat kiberfenyegetésekkel, mint az Egyesült Államok Kínát a már korábban is elhangzott kiberkémkedéssel, míg Kína az Egyesült Államokat a kínai közvélemény befolyásolásával és az amerikai értékek terjesztésével. A különbségek és a fennálló bizalmatlanság ellenére is mindkét ország érdeke, hogy egy biztonságos kibertér maradjon fenn. A lehetséges együttműködések közé tartozik a kiberbűnözés elleni közös fellépés, vagy akár a kibertérbeli fegyverek terjedésének megakadályozása.⁵⁷

⁵⁵ SEGAL, Adam (2013): The code not taken: China, the United States, and the future of cyber espionage. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 69(5), 38-45.

⁵⁶ ADENUGA, Asimiyu Olayinka - ABIODUN, Temitope Emmanuel (2023): China-US Cyber-attacks and International Security. *Nnamdi Azikiwe Journal of Political Science*, 8(2), 86-97.

⁵⁷ QIAN, Xuming (2019): *Cyberspace Security and U.S.-China Relations*. AICS 2019: Proceedings of the 2019 International Conference on Artificial Intelligence and Computer Science, 709-712. Online: <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3349341.3349495> Letöltés időpontja: 2024.09.30.

Az Egyesült Államok számára az űrbéli képességek védelme és fejlesztése nagy jelentőséggel bír, különösen a műholdaik ellen irányuló fenyegetések esetében. Az ország űrrendszereit egyre nagyobb kihívás védeni, mivel az ellenfelek már képesek célba venni és veszélyeztetni az eszközöket. Éppen ezért az Egyesült Államok űrpolitikája kiemelten kezeli a műholdas rendszereik védelmét és a katonai megfigyelési képességeket, amiket az ország védelmi és stratégiai érdekei szempontjából alapvetőnek tekint.⁵⁸ Az olyan programok létrehozásával, mint a 2019-ben alapított Space Force az Egyesült Államok a világűrben lévő védelmi képességeit igyekszik megerősíteni. A kezdeményezés egyik célja az is, hogy a katonai űrrendszereket fejlessze és alkalmazkodjon az űrbéli kihívásokhoz, amiket például a Kína és Oroszország által kifejlesztett műholdellenes technológiák jelentenek.⁵⁹ Kína űrprogramja az elmúlt évtizedben gyors ütemben fejlődött, jelentős eredményeket ért el a bolygóközi kutatások és az űrbéli infrastruktúra fejlesztésében. A Kínai Nemzeti Űrügynökség számos missziót valósított meg, többek között a Tianwen-1 Mars-szonda és a Tiangong űrállomás projektet, amik mind Kína technológiai önállóságát és űrbeli jelenlétének nyomatékosítását szolgálják. A célkitűzések között szerepel továbbá az ország tudományos és technológiai előmozdítása, valamint annak bemutatása, hogy Kína versenyképes szereplőnek számít az űrkutatásban.⁶⁰ A kínai űrprogram nagy figyelmet szentel a műholdas megfigyelésre és a kommunikációs kapacitások bővítésére is, mivel ezek hozzájárulnak az ország biztonsági és stratégiai érdekeinek biztosításához. Különösen az anti-satellite, azaz műholdellenes képességek fejlesztésével igyekeznek megerősíteni az űrvédelmet. A műholdellenes képességek lehetővé teszik, hogy veszélyeztessék más országok műholdjait, ami Kína űrbeli befolyásának növekedését eredményezi.⁶¹ A tény, hogy Kína műholdellenes fegyverarszálja gyors ütemben növekedik, azt eredményezi, hogy az Egyesült Államok válaszul igyekszik megerősíteni a saját védelmét. Kína nagyon gyorsan zárkózott fel az Egyesült Államokhoz az elmúlt években az űrkutatásban. Olyan képességeket sajátít el, amikkel egy évtizeddel ezelőtt csak az Egyesült Államok rendelkezett. A Pentagon dollármilliárdokat fektet abba, hogy elhárítsa a kínai űrfegyverek jelentette kihívást azért, hogy az amerikai műholdak és más rendszerek kevésbé

⁵⁸ WILSON, Tom (2001): *Threats to United States Space Capabilities*. Online: <https://spp.fas.org/eprint/article05.html> Letöltés időpontja: 2024.09.30.

⁵⁹ GALBRAITH, Jean (2020): United States Creates the U.S. Space Command and the U.S. Space Force to Strengthen Military Capabilities in Space. *The American Journal of International Law*, 114(2), 323–326. Online: <https://www.jstor.org/stable/26910494> Letöltés időpontja: 2024.09.30.

⁶⁰ China National Space Administration (2022): *China's Space Program: A 2021 Perspective*. Online: https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202201/28/content_WS61f35b3dc6d09c94e48a467a.html Letöltés időpontja: 2024.09.30.

⁶¹ KHAN, Zulfqar – KHAN, AHMAD (2015): Chinese Capabilities as a Global Space Power. *Astropolitics*, 13(2-3), 185-204.

legyenek sebezhetőek. A kínai katonai stratégiák azzal vethetnek véget az Egyesült Államok sokéves űrbeli dominanciájának, hogy felismerték azt, hogy az amerikai hadsereg globális hatóköre teljes mértékben a műholdaktól függ. A műholdak teszik lehetővé a hadsereg számára a kommunikációt, a navigációt, a hírszerzést és a célpontok pontos bemérését is.⁶² Ahogy Kína képességei egyre inkább növekedni és fejlődni fognak, az Egyesült Államok számára úgy lesz egyre nagyobb kihívás a vezető szerep megtartása az űrben. Ezek a dinamikák pedig nemcsak a két ország közötti egyensúlyt fogják formálni, hanem befolyással lesznek az űrtér biztonsági helyzetére is.

Az Egyesült Államok és Kína közötti jelenlegi fegyverkezési verseny sok tekintetben hasonlít az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti fegyverkezési versenyre a stratégiai előny megőrzése érdekében való katonai és technológiai készletek bővítését tekintve. Azonban az új fegyverkezési versenyben nemcsak a hagyományos fegyverek terén tesznek lépéseket, hanem kiterjed a nukleáris, kiber-, mesterséges intelligencia és űrbeli képességek fejlesztésére is. Valójában ez a technológiai és katonai terjeszkedés a két ország közötti kölcsönhatáson alapul, ugyanis mind Kína, mind az Egyesült Államok katonai kiadásai befolyásolják a másik országot⁶³, erősítve ezzel a fennálló fegyverkezési spirál jelenséget. Ugyanakkor míg a hidegháború korszakában a fegyverzetellenőrzés inkább a nukleáris elrettentésre korlátozódott, napjainkban a rivalizálás a globális technológiai fölény elérésére is kiterjed. Kína gazdasági és technológiai felemelkedése fenyegetést jelent az Egyesült Államok dominancia fenntartására irányuló szándékaira nézve. Így a két ország között zajló fegyverkezési verseny sokkal összetettebb és nagyobb léptékű a kialakuló technológiák miatt, és így komoly kihívást jelent a globális stabilitás megőrzése számára.

⁶² KUBE, Courtney – DE LUCE, Dan (2023): *How China is challenging the U.S. military's dominance in space*. Online: <https://www.nbcnews.com/politics/national-security/china-challenging-us-militarys-dominance-space-rcna128993> Letöltés időpontja: 2024.09.30.

⁶³ MEI-CHIH, Wang – TIENWEI, Lou (2019): Military Spending and the Sino-US Arms Race: An Analysis Using Bootstrap ARDL. *Asian Economic and Financial Review*, 9(10), 1124-1135.

Szövetségi rendszerek

A hidegháború idején a két nagyhatalmi pólusra szakadt világ jellemzője volt, hogy a két nagyhatalom szövetséget alakított ki maga köré, hogy növeljék katonai, politikai és gazdasági befolyásukat. Két meghatározó szövetségi rendszert különböztethetünk meg, a NATO (Észak-atlanti Szerződés Szervezete) és a Varsói Szerződés által képviselt katonai szövetségeket. Ezek a szövetségek állandó vagy tartós szövetségekké váltak, amik nem csak válsághelyzetekre reagáltak, hanem szélesebb értelemben vett biztonsági és politikai célokat is szolgáltak. A NATO, amit 1949-ben alapítottak, elsősorban az Egyesült Államok és a nyugat-európai szövetséges országok közt jött létre a Szovjetunióval szembeni védelem érdekében. Ezzel szemben a Varsói Szerződés 1955-ben alakult meg, és a Szovjetunió vezetésével szervezte meg a kelet-európai kommunista országok katonai szövetségét a nyugati fenyegetés ellen.⁶⁴ A szövetségek struktúrája szorosan kötődött a szuperhatalmak politikai és katonai dominanciájához, amik a kisebb szövetséges országokat „hub-and-spoke” rendszerben maguk köré szervezték. Ez a központ-periféria struktúra azt jelentette, hogy a kisebb államok katonailag és gazdaságilag is erősen függtek a középpontban lévő szuperhatalmaktól, és döntéseikben is igazodtak hozzájuk. A NATO-ban értelemszerűen az Egyesült Államok volt a vezető katonai hatalom, ami biztosította a közös védelem alapját, míg a Varsói Szerződésben a Szovjetunió volt az, aki a tagállamok katonai stratégiáit és politikai döntéseit szigorúan irányította.⁶⁵ A két szövetség a hidegháború alatt főként védekező jellegű katonai szövetségek voltak, bár mindkét oldal hajtott végre beavatkozásokat annak érdekében, hogy megőrizze szövetségeseinek stabilitását. A NATO formálisan elrettentési szerepet töltött be, és alapvetően a tagállamok közötti kollektív védelmet biztosította. A Varsói Szerződés a belső rend fenntartását is magában foglalta, különösen akkor, amikor a tagállamokban fennálló kommunista rezsimek veszélybe kerültek. A Varsói Szerződés így nemcsak a kívülről irányuló fenyegetések ellen (kollektív védelem), hanem az esetleges belső ellentétek elfojtására is alkalmazta katonai erejét. Erre példa az 1968-as prágai tavasz és annak leverése a Csehszlovákiába érkező szovjet és szövetséges erők által. A NATO azonban ennél szűkebben értelmezte katonai szerepét, és elsősorban az észak-atlanti térség védelmére koncentrált.⁶⁶ A katonai kötelezettségvállalásokon kívül a hidegháborús szövetségek ideológiai alapú, szoros

⁶⁴ MASTNY, Vojtech (2002): The New History of Cold War Alliances. *Journal of Cold War Studies*, 4(2), 55–84.

⁶⁵ ASHLEY LEEDS, Brett – MATTES, Michaela (2007): Alliance Politics during the Cold War: Aberration, New World Order, or Continuation of History? *Conflict Management and Peace Science*, 24(3), 183–199.

⁶⁶ TILLEMA, Herbert K. (1994): Cold war alliance and overt military intervention, 1945–1991. *International Interactions*, 20(3), 249–278.

politikai elköteleződések is jelentettek. A NATO a nyugati demokrácia védelmezőjeként a kapitalista értékrendet és a nyugati szabadságjogokat hirdette. A Varsói Szerződés azonban a kommunizmus terjesztését és a szovjet típusú politikai és gazdasági rendszer védelmét tűzte ki céljául. Ez a szoros ideológiai kötődés volt az alapja annak, hogy a szövetségek szilárdak és stabilak maradtak, és a tagállamaik kölcsönösen támogatták egymást mind a kül- és belpolitikában.⁶⁷ A két szövetség funkciója, hogy egy ideológiai buborékként szolgáltak, és a velük együtt járó politikai és ideológiai elkülönülés biztosította azt, hogy a tagállamok szorosan integrálódtak, ezzel csökkentve a belső konfliktusokat.⁶⁸ A szövetségek egyik legfontosabb funkciója volt az elrettentés, amit a szövetségek közös katonai ereje biztosított. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti közvetlen konfliktusok elkerülése érdekében a NATO és a Varsói Szerződés stabil biztonsági rendszert hoztak létre, és ebben fontos szerepet játszott a katonai szövetségek és a nukleáris arzenálok kiegyensúlyozottsága. Az ilyen típusú elrettentés jelentős tényező volt abban, hogy a hidegháború idején nem alakult ki közvetlen konfliktus a szuperhatalmak közt, és megmaradt a relatív béke állapota az európai kontinensen.⁶⁹

Miután a Szovjetunió, és vele együtt a Varsói Szerződés is megszűnt létezni 1991-ben, a NATO újragondolta stratégiai célkitűzéseit, feladatait és szerepét a hidegháború utáni világban. A globalizációs kihívások és az új fenyegetések miatt bővítette küldetéseit és növelte a tagállamok számát. A hidegháború utáni NATO már nemcsak Európára összpontosított, hanem készen állt arra, hogy globális problémák megoldásában is szerepet vállaljon. Az 1991-es Stratégiai Koncepció kidolgozása révén a szervezet célul tűzte ki, hogy szembenéz az instabilitással és válságokkal, különösen a volt Varsói Szerződés országainak térségében. A NATO átalakulása így már nem csak katonai, hanem erősebb politikai dimenziót is kapott. Ez az átalakulási folyamat vezetett ahhoz, hogy a NATO feladatvállalása új területekre terjedt ki, beleértve Boszniát is, ahol az első jelentős szárazföldi műveletét hajtotta végre az 1990-es évek közepén. Ez az új feladatkör a békefenntartás és konfliktuskezelés területén próbára tette a szervezetet, és megalapozta a NATO új, rugalmasabb szerepét a globális biztonsági térben.⁷⁰ Az Egyesült Államok által vezetett új multilaterális és regionális koalíciók fontos szerepet játszottak a biztonsági együttműködésben. A közép-európai országok számára a NATO-hoz

⁶⁷ MASTNY, Vojtech (2002): The New History of Cold War Alliances. *Journal of Cold War Studies*, 4(2), 55–84.

⁶⁸ PAUL, Vjay – THAPLIYAL, Richa – BINJOLA Shalini (2021): Ideological Bubbles during Cold War. *Webology*, 18(2). Online: <https://www.webology.org/data-cms/articles/20220904063148pmpaper16.pdf> Letöltés időpontja: 2024.11.02.

⁶⁹ DUFFIELD, John S. (1994): NATO's Functions after the Cold War. *Political Science Quarterly*, 109(5), 763.

⁷⁰ THOMPSON, Preston (2008): *NATO: Relevant in the twenty-first century?* USAWC Strategy Research Project. Online: <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA481399> Letöltés időpontja: 2024.11.02.

való csatlakozás adott lehetőséget a politikai stabilitás elérésére, valamint arra, hogy szorosabb együttműködésbe kerüljenek a transzatlanti szövetség biztonsági rendszereivel. A térség államai közül először a Cseh Köztársaság, Magyarország és Lengyelország csatlakoztak a NATO-hoz 1999-ben, ami jelentős eredménynek számított a volt szovjet blokk országai számára.⁷¹ A NATO további erősítése a térségben különösen fontossá vált a 2014-es ukrajnai konfliktus nyomán. A walesi csúcstalálkozón elfogadott Readiness Action Plan keretében a szövetség azonnali reagálási képességet biztosított a keleti szárnyon, beleértve a katonai jelenlét fenntartását is, ami a közép-európai országok számára elengedhetetlen biztonsági garanciaként szolgált. A közép-európai vezetők köztük Andrzej Duda lengyel elnök, hangsúlyozták, hogy a NATO belső kohéziója és határozottsága fontos a térség stabilitásának megőrzése érdekében, különös tekintettel az orosz agresszióval szembeni védelemre és az új aszimmetrikus fenyegetések kezelésére.⁷²

Kína a hidegháborút követő időszakban újragondolta szövetségi politikáját, elutasítva a hagyományos szövetségi struktúrákat, és a saját független és önálló külpolitikai irányvonalát követte. Ez az irányelv a szövetségekötést idejémtúlnak tekintette, ami nem illeszkedett a kínai értékekhez. Azonban a 2000-es évek elején a kínai külpolitikai gondolkodásban ismét felmerült a szövetségi politika gondolata, különösen az Egyesült Államok erősödő ázsiai jelenléte miatt. Kínai szakértők a szövetségekötést potenciális eszköznek tekintették az amerikai hegemoniával szembeni egyensúly kialakítására, és javasolták a szorosabb kapcsolatok kialakítását Oroszországgal is. A Sanghaji Együttműködési Szervezet (SCO) jól példázza azt, hogy Kína hogyan hoz létre olyan félkatonai szövetséget, ami rugalmas együttműködést biztosít az országnak, és hozzájárul a biztonsági érdekeinek védelméhez a régióban anélkül, hogy hagyományos, merevebb szövetségi struktúrába kényszerülne.⁷³

A multipoláris világ szerkezete összetettebb nemzetközi rendet eredményezett, ami lehetőséget adott az új szövetségek kialakulására és a hagyományos, például NATO-központú kapcsolatok újragondolására. Az Egyesült Államok dominanciája csökkenőben van, míg a feltörekvő hatalmak saját gazdasági és biztonsági érdekeiket előmozdítva egyre inkább különböző szövetségek révén próbálnak egyre nagyobb befolyásra szert tenni. A multipolaritás

⁷¹ BEBEAU, René (2005): *The role of NATO in Central and Eastern Europe*. USAWC Strategy Research Project. Online: <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA431956> Letöltés időpontja: 2024.11.03.

⁷² GIZICKI, Wojciech (2019): *Central Europe and NATO Transformation 2014–2018*. Przegląd Strategiczny, 2019(12), 117-129. Online: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_14746_ps_2019_1_8 Letöltés időpontja: 2024.11.03.

⁷³ ZHANG, Feng (2012): China's New Thinking on Alliances. *Survival*, 54(5), 129-148. Online: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396338.2012.728350> Letöltés időpontja: 2024.11.03.

lényeges eleme, hogy az államok pragmatikus alapú kapcsolatokra törekednek, amik nagyobb mozgásteret biztosítanak nekik a geopolitikai céljaik elérése érdekében. Ezzel párhuzamosan a gazdasági és katonai szövetségek dinamikája folyamatosan változik, ami lehetőséget biztosít a feltörekvő hatalmak számára, hogy rugalmasabban reagáljanak a globális kihívásokra.⁷⁴ Az Egyesült Államok hegemon szerepét a Kína által vezetett feltörekvő gazdasági hatalmak versenye is csökkenti. Kína az Egy Övezet – Egy Út Kezdeményezés segítségével gazdasági szövetségeket épít ki Ázsiában, Afrikában és Európában. Oroszország a regionális szövetségeket és az energetikai befolyását használja fel érdekei érvényesítésére Közép- és Kelet-Európában. Az Európai Unió egy új típusú szövetségi rendszert képvisel, mivel politikai és gazdasági alapú integrációt teremt, ezzel erősítve a tagállamok közötti együttműködést, és közös külpolitikai célokat is megfogalmaz. A multipoláris struktúrában a nemzetközi kapcsolatok egyre inkább rugalmas, érdekalapú együttműködésre épülnek, amiben a regionális és globális hatalmak egyaránt szerepet kapnak.⁷⁵ A mostani világrend azonban fokozatosan egy új bipoláris szerkezet felé mozdul el, amit egyrészt az Egyesült Államok és Kína közötti gazdasági szembenállás dominál. A jelenlegi világkép instabilitása és a regionális hatalmak felemelkedése előrevetíti, hogy az Egyesült Államok és Kína közötti rivalizálás várhatóan meg fogja határozni a globális politikai dinamikákat a következő évtizedben. Ebben az új struktúrában mindkét fél a saját fejlesztési modelljének legitimálására és globális befolyásának kiterjesztésére törekszik.⁷⁶

Az Egyesült Államok szövetségi politikájában a hagyományos szövetségek, mint a NATO, továbbra is nagy fontossággal bírnak a globális stabilitás fenntartása érdekében. Ezen szövetségek révén igyekeznek megerősíteni a meglévő nemzetközi rendet, amit a Nyugat épített ki a hidegháború után. Különösen Északkelet-Ázsiában, ahol az Egyesült Államok kiterjedt bilaterális szövetségi hálózatot tart fenn, például Japánnal és Dél-Koreával. Ezek a szövetségek közös politikai és stratégiai értékeken alapulnak.⁷⁷ Az Egyesült Államok hosszú múltra visszatekintő ázsiai kapcsolatai az egyik legfontosabb pillére az amerikai biztonsági

⁷⁴ MUHAMMAD, Abdulgaffar (2023): The Geopolitical Implications of Shifting Alliances in a Multipolar World. *International Journal of Sociology and Economics*, 5(2), 410-430. Online: https://www.researchgate.net/publication/374332148_The_Geopolitical_Implications_of_Shifting_Alliances_in_a_Multipolar_World Letöltés időpontja: 2024.11.04.

⁷⁵ MURRAY, Donette – BROWN, David szerk. (2012): *Multipolarity in the 21st century*. Oxfordshire: Routledge.

⁷⁶ DOBRESCU, Paul – CIOCEA Malina (2016): In the Antechamber of a New Global Bipolarity. *Romanian Journal of European Affairs*, 16(2), 5-19. Online: https://www.researchgate.net/publication/304928819_In_the_Antechamber_of_a_New_Global_Bipolarity Letöltés időpontja: 2024.11.05.

⁷⁷ KOGA, Kei (2022): Getting ASEAN Right in US Indo-Pacific Strategy. *The Washington Quarterly*. 45(4), 157-177. Online: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0163660X.2022.2149952> Letöltés időpontja: 2024.11.04.

stratégiának a csendes-óceáni térségben. Ezeket a szövetségeket is eredetileg a kommunizmus terjedésének megakadályozására hozták létre, de mára a feladatuk átalakult, és új biztonsági kihívásokra válaszolnak. A szövetségek megerősítésének célja az Egyesült Államoknak a növekvő kínai befolyással szembeni védekezés és a regionális és globális kihívások kezelése érdekében.⁷⁸ A hagyományos szövetségek mellett az Egyesült Államok igyekezett új szövetségeket is kialakítani, két kiemelkedő példa erre a Négyoldalú Biztonsági Párbeszéd (Quad) és az AUKUS. A Quad az Egyesült Államok, Ausztrália, India és Japán együttműködése, ami minilaterális struktúraként jött létre, hogy a tagállamok közösen válaszoljanak a Kína által jelentett kihívásokra. A szövetség célja nem csupán a katonai koordináció, hanem a regionális szabályok megerősítése is a kiberbiztonság, infrastruktúra és az információbiztonság terén. A szövetség intézményesítését a tagállamok közötti különféle munkacsoportok és rendszeres találkozók segítik elő, bár a tagok eltérő stratégiai érdekei korlátozzák a hagyományos katonai együttműködés lehetőségeit. Ennek következtében a szövetség jelenleg inkább a normatív kérdésekre és a civil együttműködésre összpontosít.⁷⁹ Az AUKUS háromoldalú stratégiai szövetség és védelmi együttműködés az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és Ausztrália között. Ennek a szövetségnek szintén céljai közt szerepel Kína regionális befolyásának visszaszorítása, amit részben Ausztrália védelmi kapacitásainak növelésével kívánnak elérni. Bár a megállapodás nem tartalmaz a NATO 5. cikkelyéhez hasonló kötelező erejű védelmi rendelkezéseket, az AUKUS összpontosít a katonai technológia és a stratégiai kapacitások fejlesztésére.⁸⁰

A kínai külpolitika egyik jellemzője a „nem-szövetségi” stratégia, amit az ország az 1980-as évek óta követ. A kínai vezetők úgy vélik, hogy a hagyományos szövetségek csökkenthetik az ország önállóságát és cselekvési szabadságát, ezért inkább a független és önálló külpolitikát részesítik előnyben. Az elmúlt években azonban, különösen miután szembesültek az amerikai stratégiákkal az ázsiai egyensúly helyreállítását illetően, egyes kínai szakértők felvetették a szövetségi politika újragondolásának szükségességét, az Oroszországgal való együttműködés

⁷⁸ LANKOWSKI, Michael (2003): America's Asian alliances in a changing world. *Australian Journal of International Affairs*, 57(1), 113-124. Online: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1035771032000073678?needAccess=true> Letöltés időpontja: 2024.11.05.

⁷⁹ KOGA, Kei (2022): A new strategic minilateralism in the Indo-Pacific. *Asia Policy*, 17(4), 27-34. Online: https://dr.ntu.edu.sg/bitstream/10356/168661/2/project_muse_869514.pdf Letöltés időpontja: 2024.11.06.

⁸⁰ LEONOVA, Olga (2022): The Impact of the Strategic Partnership AUKUS on the Geopolitical Situation in the Indo-Pacific Region. *International Organisations Research Journal*, 17(3), 194-211. Online: <https://iorj.hse.ru/data/2023/03/16/1714044301/8%20Leonova.pdf> Letöltés időpontja: 2024.11.06.

terén is.⁸¹ Kína a stratégiai partnerségek felépítésére összpontosít, amiknek a célja nem egy szövetségi rendszer kiépítése, hanem rugalmas, érdekalapú kapcsolatok kialakítása. Az ilyen típusú partnerségek lehetőséget biztosítanak a különböző gazdasági és diplomáciai érdekek előmozdítására anélkül, hogy formális szövetségekhez kötődnének. Kína így egy globális partnerhálózatot épít, ami magába foglal számos fejlődő országot és nagyhatalmat, megkönnyítve politikai céljainak elérését.⁸² Kína számára fontos a gazdasági szövetségek kialakítása, ennek egyik megvalósulása az Egy Övezet – Egy Út Kezdeményezés (BRI), Kína legnagyobb nemzetközi gazdasági törekvése. A kezdeményezés célja a gazdasági fejlődés ösztönzése egy hatalmas régióban, ami magába foglalja Ázsia, Európa és Afrika részeit is. Lényeges eleme az infrastruktúra fejlesztése, de ennél sokkal átfogóbb, politikai párbeszédet, a kereskedelem zavartalanságát, pénzügyi támogatást és társadalmi kapcsolatokat is tartalmaz. A BRI gazdasági lehetőségeket teremt Kína és partnerei számára, ami Kínát egyrészt segíti a gazdasági növekedésének fenntartásában, másrészt pedig nagyobb nemzetközi befolyásra tesz szert vele.⁸³ Mivel Kína elutasítja a hagyományos szövetségi rendszereket, ezért egy alternatív biztonsági hálózat létrehozására törekszik, amit rugalmas partnerségekre épít, különösen azokkal az országokkal, amik nem tagjai az Egyesült Államok vezette szövetségi rendszernek. Ebből a szempontból a SCO fontos szerepet játszik, mivel Kína egy regionális biztonsági fórumot hozott létre vele.⁸⁴ Kína és Oroszország katonai együttműködése is fokozatosan megerősödött az elmúlt években, és a kínai nézetek ellenére egy formális katonai szövetség kialakulásának előszobájába helyezi a két országot a rendszeres katonai gyakorlatok és a technikai együttműködések révén. A közös gyakorlatok, amik többek között a Balti-tengeren és a Dél-kínai-tengeren zajlanak, a biztonsági fenyegetések elleni felkészülést segítik, növelik a két ország közötti koordinációt és fokozzák a katonai jelenlétüket a régióban.⁸⁵

⁸¹ RUONAN, Liu – FENG, Liu (2017): Contending Ideas on China's Non-Alliance Strategy. *The Chinese Journal of International Politics*, 2017, 151-171. Online:

<https://academic.oup.com/cjip/article/10/2/151/3788013?login=true> Letöltés időpontja: 2024.11.07.

⁸² STRÜVER, George (2017): China's Partnership Diplomacy: International Alignment Based on Interests or Ideology. *The Chinese Journal of International Politics*, 2017, 31-65. Online:

<https://academic.oup.com/cjip/article/10/1/31/2958616?login=true> Letöltés időpontja: 2024.11.07.

⁸³ HUANG, Yiping (2016): Understanding China's Belt & Road Initiative: Motivation, framework and assessment. *China Economic Review*, 40, 314-321. Online:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1043951X16300785> Letöltés időpontja: 2024.11.08.

⁸⁴ EKMAN, Alice (2019): *China's 'new type of security partnership' in Asia and beyond: a challenge to the alliance system and the 'Indo-Pacific' strategy*. Online: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/chinas-new-type-of-security-partnership-in-asia-and-beyond-a-challenge-to-the-alliance-system-and-the-indo-pacific-strategy/> Letöltés időpontja: 2024.11.08.

⁸⁵ KOROLEV, Alexander (2019): On the Verge of an Alliance: Contemporary China-Russia Military Cooperation. *Asian Security*, 15(3), 233-252. Online: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14799855.2018.1463991> Letöltés időpontja: 2024.11.09.

Az amerikai és kínai kapcsolatokra gyakran alkalmazzák a Thuküdidész-csapda elméletét, ami szerint egy felemelkedő hatalom – jelen esetben Kína – és a fennálló hatalom – az Egyesült Államok – közötti konfrontáció szinte elkerülhetetlen. Az elmélet azonban nem alkalmazható egyértelműen ebben az esetben. Kína gazdasága nagymértékben függ az Egyesült Államok felé irányuló exporttól, és ez a függőség sérülékennyé teszi Kínát. Továbbá bár Kína jelentős katonai beruházásokat hajtott végre, ezek nem képesek ellensúlyozni az Egyesült Államok előnyeit. Jelentős szövetségi rendszerrel se rendelkezik.⁸⁶ Kína az új típusú nagyhatalmi kapcsolatok koncepciója szerint törekszik arra, hogy egyensúlyt teremtsen az Egyesült Államok és Kína érdekei között a békés együttélés érdekében. Ugyanakkor konfliktusos viszonyba került olyan amerikai szövetségesekkel, mint Japán és a Fülöp-szigetek, ami nem csak a regionális feszültségeket súlyosbítja, hanem lehetőséget teremt egy esetleges konfliktusra az Egyesült Államokkal is.⁸⁷

A két ország eltérő szövetségi modelljei különböző értékeken és biztonsági megközelítéseken alapulnak. Az Egyesült Államok általában a formális katonai szövetségeket részesíti előnyben, amiket az ázsiai-csendes-óceáni térségben „hub-and-spokes” modellként szervezett meg. A modell az Egyesült Államok katonai jelenlétére épül, és a szövetségekkel való szoros, kötelező érvényű kapcsolatokon keresztül igyekszik biztosítani a régió stabilitását. Ezzel szemben Kína, aki elutasítja a hagyományos katonai szövetségeket, inkább az alternatív biztonsági struktúrákat preferálja, amik nem kötik katonai kötelezettségekhez, hanem gazdasági kapcsolatokon, infrastrukturális beruházásokon és laza partnerségi hálózatokon alapulnak.⁸⁸

A hidegháború vége óta a nemzetközi szövetségi rendszerek lényeges átalakuláson mentek keresztül, aminek során a kétpólusú világrendet képviselő formáik egy dinamikusabb, többpólusú struktúrává alakultak. Míg a hidegháború időszakában a szövetségek jellemzően ideológiai alapon különültek el, az 1990-es évek után a merev szövetségek helyét sokkal rugalmasabb, többoldalú együttműködések vették át, amiknek a célja már nem kizárólag a katonai biztonság garantálása volt, hanem a politikai és gazdasági stabilitás fenntartása is. Két nagyhatalom, az Egyesült Államok és Kína közötti versengés azonban továbbra is a nemzetközi

⁸⁶ FRIEDMAN, George (2020): *The Truth About the US-China Thucydides Trap*. Online: <https://geopoliticalfutures.com/the-truth-about-the-us-china-thucydides-trap/> Letöltés időpontja: 2024.11.18.

⁸⁷ ER, Lam Peng (2016): China, the United States, Alliances, and War: Avoiding the Thucydides Trap? *Asian Affairs: An American Review*, 43(2), 36-46. Online: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00927678.2016.1150765?scroll=top&needAccess=true> Letöltés időpontja: 2024.11.09.

⁸⁸ LIFF, Adam P. (2017): China and the US Alliance System. *The China Quarterly*. 2018(233), 137-165. Online: <https://www.cambridge.org/core/journals/china-quarterly/article/china-and-the-us-alliance-system/1FF369905B4A8110DC8693A3C8A7857B> Letöltés időpontja: 2024.11.10.

tér meghatározó tényezője. Bár a két ország két különböző szövetségi modellel rendelkezik, a geopolitikai stabilitásra mindketten hatással vannak, mivel a kisebb országok gyakran egyensúlyoznak a két hatalom közötti szövetségek között, keresve mindkét fél előnyeit anélkül, hogy teljesen elköteleződjenek bármelyik oldalon.

Konklúzió

A dolgozat célkitűzése az volt, hogy megvizsgálja az Egyesült Államok és Kína közötti rivalizálás jellemzőit, és feltárja, milyen mértékben hasonlítanak ezek a hidegháború idején fennálló amerikai-szovjet mintához. Ezzel párhuzamosan igyekezett rávilágítani azokra a tényezőkre, amik eltérővé teszik a mai geopolitikai helyzetet. A dolgozat elsődleges kutatási kérdése az volt, hogy vajon az amerikai-kínai rivalizálás tükrözi-e a hidegháború konfliktusának jellegzetességeit, vagy egy egészen más jellegű konfliktus bontakozik ki előttünk.

Áttekintés

Az első fejezetben az Egyesült Államok és Kína ideológiai alapú viszonyát vettem a vizsgálat alapjának, összehasonlítva azt a hidegháborús amerikai-szovjet ellenállással. A hidegháborúban az ideológiai polarizáció – a kapitalizmus és a kommunizmus közötti éles szembenállás – a konfliktus középpontjában állt. A mai amerikai-kínai kapcsolatokban ugyan továbbra is észrevehető a politikai rendszerek közötti különbség – az Egyesült Államok a liberális demokráciát képviseli, míg Kína egy autoriter modellt –, de ez már nem számít elsődleges konfliktusforrásnak. A rivalizálás inkább pragmatikai érdekek, mint a gazdaság és a geopolitikai célok közé szerveződik. Az összehasonlításból is kiderült, hogy az ideológiának a szerepe lényegesen csökkent, a mai konfliktusban a politikai és gazdasági érdekek dominálnak.

A második fejezetben a hangsúly az Egyesült Államok és Kína gazdasági kapcsolatain volt, amit összehasonlítottam a hidegháborús időszak amerikai-szovjet gazdasági elkülönülésével. A hidegháború alatt a két szuperhatalom szinte teljesen elszigetelődött egymástól a gazdaságot tekintve. Ezzel szemben az Egyesült Államok és Kína gazdasági kapcsolatai viszont szorosan összefonódtak. Kína az Egyesült Államok legnagyobb kereskedelmi partnere, miközben az amerikai technológiai és pénzügyi szektor is nagy mértékben függ Kínától. Ez a kölcsönös összefüggés egyrészt stabilizáló tényező, másrészt viszont a gazdasági nyomásgyakorlás eszközeként is használ. A Trump-adminisztráció kereskedelmi háborút kezdeményezett Kína ellen az ország gazdasági befolyásának csökkentésére, illetve a kereskedelmi mérleg egyensúlyának javítására. Ezt a kínai importtermékekre kivetett vámokkal tette, amire válaszul Kína saját vámokat vetett ki amerikai termékekre. A későbbiekben a kiéleződő kereskedelmi konfliktus a technológia területére is kiterjedt. Az összehasonlítás rámutatott arra, hogy a hidegháborúval ellentétben a mai kereskedelmi háború éppen a gazdasági kölcsönös függőségből eredő feszültségekre épül. A hidegháborús elkülönülés egy statikus modell volt,

míg az amerikai-kínai gazdasági kapcsolatok dinamikusak és folyamatosan változnak a globális gazdasági helyzet függvényében.

A harmadik fejezetben a fegyverkezés témáját vettem szemügyre. A hidegháborúnak a fegyverkezési verseny egy lényeges eleme volt, részeiként a nukleáris fegyverkezés és az űrverseny domináltak, amik a két fél közötti nyílt konfliktus egyfajta eszközeként is szolgáltak. Napjainkban azt láthatjuk, hogy a rivalizálás új és komplex területeket ölel fel. Példák erre a kibertudomány és az űrfegyverkezés. Ugyanakkor a katonai jelenlét továbbra is fontos tényező, amint azt Kína dél-kínai-tengeri tevékenysége és az Egyesült Államok csendes-óceáni térségben való jelenléte mutatja. Azt láthatjuk, hogy a fegyverkezési verseny az aktuális konfliktusban más dimenziókban zajlik, mint a hidegháború idején, a technológiai fejlesztések váltak a meghatározó elemeivé.

Az utolsó fejezetben a szövetségi rendszerek szerepét elemeztem az Egyesült Államok és Kína versengésében, összehasonlítva az amerikai-szovjet szövetségi struktúrával. A hidegháborúban a szövetségi rendszerek a polarizációt alapját képezték, a két blokk világosan elkülönült két szövetség, a NATO és a Varsói Szerződés részeként. A mai szövetségi rendszerek azonban komplexebbek: az Egyesült Államok továbbra is támaszkodik a hagyományos szövetségekre, mint a NATO, és mellette új regionális partnerségeket igyekszik létrehozni például a csendes-óceáni térségben. Kína viszont igyekszik kevésbé formális szövetségeket építeni, és inkább a gazdasági és diplomáciai befolyására támaszkodik, például az Egy Övezet – Egy Út Kezdeményezésen keresztül. A hidegháború szigorúan ideológiai alapon szerveződő szövetségeivel szemben az Egyesült Államok és Kína szövetségi politikái különböző logikát követnek, de mindkét ország célja a globális befolyás maximalizálása.

Hipotézisek kiértékelése

A hipotézisek megválaszolásához összehasonlító elemzésre támaszkodtam, ami a két időszak közötti hasonlóságokat és különbségeket vizsgálta.

1. Az Egyesült Államok és Kína közötti konfliktus alapvetően eltér a hidegháborús helyzettől, mivel a két ország gazdasági kölcsönös függősége jelentősen csökkenti a konfliktus eszkalálódásának kockázatát.

A dolgozat gazdasági elemzése egyértelműen alátámasztja, hogy az Egyesült Államok és Kína közötti gazdasági kapcsolatok meghatározó tényezők a konfliktusban. A hidegháború idején az Egyesült Államok és a Szovjetunió gazdaságilag gyakorlatilag teljesen elszigetelődtek egymástól, így a gazdasági nyomásgyakorlás hatékonysága korlátozott volt. Ezzel szemben a

jelenlegi helyzetben az Egyesült Államok és Kína szoros kereskedelmi kapcsolatokat ápol, az Egyesült Államok Kína egyik legnagyobb exportpiaca, míg Kína az Egyesült Államok egyik legjelentősebb importforrása. A kölcsönös gazdasági függőség egyrészt konfliktusforrás, mint a kereskedelmi háború, amit a Trump-adminisztráció által kivetett vámok indítottak el. Másrészt viszont stabilizáló tényezőként hat, mivel egyik fél se szeretné a gazdasági kapcsolatok megszakításával saját nemzeti gazdaságát veszélyeztetni. A hipotézis részben igaz, de nem teljesen pontos, mivel figyelembe kell venni a gazdasági kapcsolatok kettős természetét. A gazdasági kölcsönös függőség paradoxont teremt: miközben csökkenti a katonai eskaláció esélyét, növeli a gazdasági konfliktusok intenzitását, amelyek stratégiai célokra is felhasználhatók.

2. Az Egyesült Államok és Kína közötti konfliktus kevésbé ideológiai jellegű, mint a hidegháborúban, ahol a kapitalizmus és a kommunizmus közötti éles szembenállás volt meghatározó. Míg az autoritarizmus és a liberális demokrácia közötti különbség ma is fennáll, a hangsúly inkább a politikai és gazdasági érdekkülönbségeken van, nem pedig az ideológiai expanzió.

A dolgozat bemutatta, hogy az ideológiai különbségek bár továbbra is jelen vannak, már nem a konfliktus elsődleges mozgatórugóját képezik. A hidegháború során a kommunizmus és a kapitalizmus közötti ideológiai harc határozta meg a két szuperhatalom közötti versengést. Az Egyesült Államok a szabadságot, demokráciát és a szabad piacot képviselte, míg a Szovjetunió egy államilag irányított rendszert propagált. A mai kínai-amerikai konfliktus inkább a gazdasági, technológiai és geopolitikai érdekek köré szerveződik. Az ideológia szerepe másodlagossá vált, és helyét a pragmatikus érdekek vették át.

3. A jelenlegi Egyesült Államok-Kína rivalizálás a technológia és a kiberhadviselés területén válik kiélezetté, ahol a korábbi hidegháborúban nem szereplő eszközökkel érvényesítik hatalmukat.

A hidegháború idején a versengés elsősorban katonai területen zajlott, különös tekintettel a nukleáris fegyverek fejlesztésére és az űrversenyre. Napjainkban viszont az Egyesült Államok és Kína között zajló technológia-fejlesztési rivalizálás alapvetően új dimenziót ad a konfliktusnak. Például, az USA által bevezetett CHIPS törvény célja, hogy megakadályozza Kína technológiai dominanciáját, miközben Kína intenzíven törekszik technológiai önállóságának elérésére. A kibertér biztonsága szintén kritikus terület, mivel mindkét ország jelentős erőforrásokat fordít a kiberhadviselés és kiberbiztonság fejlesztésére, és nem egyszer

fordult már elő, hogy alkalmazták is erőforrásaikat a másik féllel szembeni kémkedés véghezviteléhez.

Kutatási kérdés megválaszolása

A kutatási kérdés eredetileg az volt, hogy „Milyen mértékben tükrözi az Egyesült Államok és Kína kapcsolata a hidegháborús korszak amerikai–szovjet konfliktusmintázatait?”. A dolgozat végén a következtetésem az, hogy az Egyesült Államok és Kína közötti kapcsolatok bizonyos mértékben valóban hasonlítanak a hidegháborús amerikai–szovjet konfliktusra, azonban a lényeges eltérések mutatják, hogy nem egyszerűen egy új hidegháború zajlik, hanem egy teljesen új típusú nagyhatalmi rivalizálás formálódik.

Számos tényezőt azonosítottam, amik hasonlóak a hidegháború jellegzetességeihez, ilyen például, hogy a globális hatalmi struktúrában ma is két vezető nagyhatalom versengése a meghatározó, és mindkét ország saját alternatívát kínál a politikai rendszereket tekintve. Továbbá mindkét ország igyekszik szövetségi rendszereket kiépíteni saját maga köré az érdekeik érvényesítésének érdekében. Továbbá, bár a hangsúly más területekre helyeződik, mint a hidegháborúban, a nagyhatalmak közötti fegyverkezési verseny ebben a konfliktusban is jelen van.

Ugyanakkor alapvető különbségeket is megfigyelhetünk, amik azt indikálják, hogy a mostani konfliktus nem tekinthető a hidegháború egyszerű megismétlődésének. Ilyenek a gazdasági kapcsolatok a két ország között, amit már korábban is tárgyaltunk, hogy teljes mértékben eltérnek a hidegháborúra jellemző gazdasági kapcsolatoktól. Az is feltűnő különbség, hogy a hangsúly az ideológiáról teljesen áthelyeződött más területekre, és így már csak másodlagos szerepet tölt be a konfliktusban. Végül pedig a versengésben megjelenő új területek is megkülönböztetik az amerikai–kínai rivalizálást az amerikai–szovjet rivalizálástól.

Az összehasonlítás alapján azt tudtam megállapítani, hogy jelenlegi helyzet nem tekinthető hagyományos értelemben vett hidegháborúnak. Bár bizonyos szempontokból emlékeztet a hidegháborús időszakra, az Egyesült Államok és Kína közötti kapcsolat sokkal összetettebb. A mai helyzetet leginkább úgy lehetne leírni, mint egy modern hidegháborút, ami egyszerre épít a múlt konfliktuslogikájára, és alkalmazkodik a globális gazdasági és technológiai környezet új realitásaihoz.

Tágabb következtetések

Az Egyesült Államok és Kína közötti rivalizálása nemcsak a két ország kapcsolatait formálja, hanem alapvetően befolyásolja a globális politika, gazdaság és technológia fejlődését. Az

elemzés eredményei túlmutatnak az egyes konfliktusok megértésén, és rámutatnak a néhány szélesebb körű, a globális hatalmi rendszere és annak jövőjére vonatkozó tanulságra.

Az amerikai-kínai kapcsolatok elemzése egyértelművé tette, hogy a gazdasági kölcsönös függőség kettős természettel rendelkezik. Ez arra utal, hogy a jövőben a globális gazdaságot olyan dinamikák fogják meghatározni, amik egyszerre teremtenek lehetőségeket az együttműködésre és konfliktusra. Fontos következtetés ebből, hogy a nemzetközi gazdasági rendszerek szoros integrációja ellenére a geopolitikai rivalizálás továbbra is fenyegeti a globális stabilitás meglétét. A jövőbeli konfliktusok kezelésében elengedhetetlen lesz új szabályozások és védelmi mechanizmusok kialakítása, amik képesek minimalizálni az ilyen konfliktusok hatásait.

Az elemzésből az is kiderült, hogy a technológiai fejlesztések a modern nagyhatalmi versengés központi elemeivé váltak. A mesterséges intelligencia és a kibertér biztonsága is ma már nagy jelentőséggel bírnak. Ez azt eredményezi, hogy azok az országok, amik vezető szerepet tudnak betölteni a technológiai innováció területén, nagyobb befolyással lesznek a gazdaság és a politika alakulására is. Az Egyesült Államok és Kína közötti technológiai verseny gyorsulása is arra utal, hogy a jövőbeli konfliktusok egyre inkább a digitális infrastruktúrák, adatbiztonság és technológiai függőség köré szerveződnek majd. Ezzel párhuzamosan a kisebb országok számára is fontos lesz a technológiai önállóság fejlesztése és a globális rendszerekben való aktív részvétel.

Végül, egyértelművé vált, hogy a konfliktusok eszkalációja, legyen szó akár az amerikai-kínai rivalizálásról, egyre nagyobb kockázatot jelentenek globális szinten. Ezért a nagyhatalmak felelőssége, hogy olyan stratégiákat dolgozzanak ki, amik az eszkaláció lehetőségének a minimalizálására törekcsenek. Az Egyesült Államok és Kína közötti kapcsolat jövője attól függ, hogy képesek-e a két ország konstruktív módon kezelni a nézeteltéréseiket. Ennek érdekében szükség van nemzetközi fórumokra és párbeszédre, amik idővel elősegítenék a közös érdekek mentén való együttműködést.

Záró gondolatok

A dolgozat eredménye elénk vetíti egy modern hidegháború jelenségét, ami a gazdaság és technológia összefüggéseire épül. Ez az új típusú rivalizálás egyszerre hordozza magában a versengés és az együttműködés lehetőségét, és e kettő közötti egyensúly megteremtése válik a jövő nagyhatalmainak egyik legfontosabb kihívásává. A kutatás megmutatta, hogy a modern nagyhatalmi versengés megértéséhez a hagyományos geopolitikai elemzési keretek már nem

elegendőek. Ehelyett komplex megközelítésekre van szükség. Végezetül felhívja arra a figyelmet, hogy a világ jelenlegi helyzete nem csak veszélyeket, hanem lehetőségeket is tartalmaz. Az emberiség jövője szempontjából fontos, hogy az Egyesült Államoknak és Kínának valamilyen módon sikerül egyensúlyt teremteni a rivalizálás és a közös érdekek érvényesítése között. Ez a kihívás nem csak a két ország, hanem az egész világ stabilitását és fejlődését érinteni fogja.

Irodalomjegyzék

- ADENUGA, Asimiyu Olayinka - ABIODUN, Temitope Emmanuel (2023): China-US Cyber-attacks and International Security. *Nnamdi Azikiwe Journal of Political Science*, 8(2), 86-97.
- ASHLEY LEEDS, Brett – MATTES, Michaela (2007): Alliance Politics during the Cold War: Aberration, New World Order, or Continuation of History? *Conflict Management and Peace Science*, 24(3), 183–199.
- AVEY, Paul C. (2019): *Tempting Fate: Why Nonnuclear States Confront Nuclear Opponents*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- BEBEAU, René (2005): *The role of NATO in Central and Eastern Europe*. USAWC Strategy Research Project. Online: <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA431956> Letöltés időpontja: 2024.11.03.
- BÉKÉS Csaba (1997): Hidegháború, enyhülés és az 1956-os magyar forradalom. In HEGEDŰS B. András 1 et al. (szerk.): *Évkönyv V. 1996/1997*. Budapest: 1956-os intézet, 201-213.
- BIRÓ András – KOSZTUR András (2023): *Világrendszerváltók*. Online: <https://www.xxiszazadintezet.hu/vilagrendszervaltok/> Letöltés időpontja: 2024.01.22.
- BOWN, Chad P. (2022): *China bought none of the extra \$200 billion of US exports in Trump's trade deal*. Online: <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/china-bought-none-extra-200-billion-us-exports-trumps-trade-deal> Letöltés időpontja: 2024.03.13.
- CARTER, George (2022): *The US is vying for more influence in the Pacific region – but what does this mean for Pacific Islands*. Online: <https://odi.org/en/insights/the-us-is-vying-for-more-influence-in-the-pacific-region-but-what-does-this-mean-for-pacific-islands/> Letöltés időpontja: 2024.03.19.
- China National Space Administration (2022): *China's Space Program: A 2021 Perspective*. Online: https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202201/28/content_WS61f35b3dc6d09c94e48a467a.html Letöltés időpontja: 2024.09.30.
- COHEN, Roger (2022): *The Making of Vladimir Putin*. Online: <https://www.nytimes.com/2022/03/26/world/europe/vladimir-putin-russia.html> Letöltés időpontja: 2024. 01. 28.
- COOPER, Richard N. (2008): *Economic Aspects of the Cold War, 1962-1975*. Online: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/3677060/Cooper_EconomicAspects.pdf Letöltés időpontja: 2024.02.12.
- DOBRESCU, Paul – CIOCEA Malina (2016): In the Antechamber of a New Global Bipolarity. *Romanian Journal of European Affairs*, 16(2), 5-19. Online: https://www.researchgate.net/publication/304928819_In_the_Antechamber_of_a_New_Global_Bipolarity Letöltés időpontja: 2024.11.05.
- DOBSON, Alan P. (2005): The Reagan Administration, Economic Warfare, and Starting to Close Down the Cold War. *Diplomatic History*, 29(3), 531-556.
- DUFFIELD, John S. (1994): NATO's Functions after the Cold War. *Political Science Quarterly*, 109(5), 763.
- Economic and trade agreement between the United States of America and the People's Republic of China – Fact Sheet* (2020). Online:

https://ustr.gov/sites/default/files/files/agreements/phase%20one%20agreement/US_China_Agreement_Fact_Sheet.pdf Letöltés időpontja: 2024.03.13.

Economy & Trade. Online: <https://ustr.gov/issue-areas/economy-trade> Letöltés időpontja: 2024.03.06.

ECONOMY, Elizabeth: *China's Assertive Authoritarianism*. Online: <https://democracyjournal.org/magazine/62-special-issue/chinas-assertive-authoritarianism/> Letöltés időpontja: 2024.01.28.

Eight "Hot Wars" During the Cold War (2023). Online: <https://world101.cfr.org/understanding-international-system/conflict/eight-hot-wars-during-cold-war> Letöltés időpontja: 2024.03.31.

EKMAN, Alice (2019): *China's 'new type of security partnership' in Asia and beyond: a challenge to the alliance system and the 'Indo-Pacific' strategy*. Online: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/chinas-new-type-of-security-partnership-in-asia-and-beyond-a-challenge-to-the-alliance-system-and-the-indo-pacific-strategy/> Letöltés időpontja: 2024.11.08.

ER, Lam Peng (2016): *China, the United States, Alliances, and War: Avoiding the Thucydides Trap? Asian Affairs: An American Review*, 43(2), 36-46. Online: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00927678.2016.1150765?scroll=top&needAccess=true> Letöltés időpontja: 2024.11.09.

EVERS, Miles M. (2024): *Why the United States Is Losing the Tech War With China*, Online: <https://www.lawfaremedia.org/article/why-the-united-states-is-losing-the-tech-war-with-china> Letöltés időpontja: 2024.03.19.

FEÁS, Enrique (2023): *The US-China technology war and its effects on Europe*. Online: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/the-us-china-technology-war-and-its-effects-on-europe/> Letöltés időpontja: 2024.03.16.

FISCHER Ferenc (2014): *A kétpólusú világ*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó.

Forecast of the gross domestic product of the United States from fiscal year 2024 to fiscal year 2034. Online: <https://www.statista.com/statistics/216985/forecast-of-us-gross-domestic-product/> Letöltés időpontja: 2024.03.06.

FRIEDMAN, George (2020): *The Truth About the US-China Thucydides Trap*. Online: <https://geopoliticalfutures.com/the-truth-about-the-us-china-thucydides-trap/> Letöltés időpontja: 2024.11.18.

GADDIS, John Lewis (2001): *Most már tudjuk*. Ford. Kovács Attila. Budapest: Európa Könyvkiadó.

GADDIS, John Lewis (2005): *Strategies of containment - a critical appraisal of American national security policy during the cold war*. Oxford: Oxford University Press.

GALBRAITH, Jean (2020): *United States Creates the U.S. Space Command and the U.S. Space Force to Strengthen Military Capabilities in Space. The American Journal of International Law*, 114(2), 323–326. Online: <https://www.jstor.org/stable/26910494> Letöltés időpontja: 2024.09.30.

GIZICKI, Wojciech (2019): *Central Europe and NATO Transformation 2014–2018*. Przegląd Strategiczny, 2019(12), 117-129. Online: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_14746_ps_2019_1_8 Letöltés időpontja: 2024.11.03.

GLOFÁK Péter (2020): Gazdasági hadviselés a hidegháborúban. *Geopolitikai Szemle*, 2(1), 87-105.

HASS, Ryan – DENMARK Abraham (2020): *More pain than gain: How the US-China trade war hurt America*. Online: <https://www.brookings.edu/articles/more-pain-than-gain-how-the-us-china-trade-war-hurt-america/> Letöltés időpontja: 2024.03.19.

HUANG, Yiping (2016): Understanding China's Belt & Road Initiative: Motivation, framework and assessment. *China Economic Review*, 40, 314-321. Online: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1043951X16300785> Letöltés időpontja: 2024.11.08.

KAPUSTINA, Larisa 1 et al. (2020): US-China Trade War: Causes and Outcomes. *SHS Web of Conferences*, 73(01012). Online: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207301012> Letöltés időpontja: 2024.03.11.

KAPUSTINA, Larisa 1 et al. (2020): US-China Trade War: Causes and Outcomes. *SHS Web of Conferences*, 73(01012). Online: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207301012> Letöltés időpontja: 2024.03.11.

KHAN, Zulfqar – KHAN, AHMAD (2015): Chinese Capabilities as a Global Space Power. *Astropolitics*, 13(2-3), 185-204.

KINE, Phelim (2023): *China 'is infinitely stronger than the Soviet Union ever was'*. Online: <https://www.politico.com/newsletters/global-insider/2023/04/28/china-is-infinitely-stronger-than-the-soviet-union-ever-was-00094266> Letöltés időpontja: 2024.11.17.

KIRSHNER, Jonathan (2021): Gone But Not Forgotten: Trump's Long Shadow and the End of American Credibility. *Foreign Affairs*, 100(2), 18-26. Online: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-01-29/trump-gone-not-forgotten> Letöltés időpontja: 2024.01.28.

KISSINGER, Henry A. (2012): The Future of U.S.-Chinese Relations: Conflict Is a Choice, Not a Necessity. *Foreign Affairs*, 91(2), 44-55. Online: <https://www.jstor.org/stable/23217220> Letöltés időpontja: 2024.11.18.

KOGA, Kei (2022): A new strategic minilateralism in the Indo-Pacific. *Asia Policy*, 17(4), 27-34. Online: https://dr.ntu.edu.sg/bitstream/10356/168661/2/project_muse_869514.pdf Letöltés időpontja: 2024.11.06.

KOGA, Kei (2022): Getting ASEAN Right in US Indo-Pacific Strategy. *The Washington Quarterly*. 45(4), 157-177. Online: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0163660X.2022.2149952> Letöltés időpontja: 2024.11.04.

KOLONTÁR Attila (2015): A Szovjetunió a II. világháború után. Gazdaság, külpolitika, hatalmi harcok. *Korunk*, 26(5), 17-25.

KOROLEV, Alexander (2019): On the Verge of an Alliance: Contemporary China-Russia Military Cooperation. *Asian Security*, 15(3), 233-252. Online: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14799855.2018.1463991> Letöltés időpontja: 2024.11.09.

KOVÁCS Balázs (2024): *A KGST megalakítása 1949-ben*. Online: <https://retorki.hu/olvasoszoba/a-kgst-megalakitasa-1949-ben> Letöltés időpontja: 2024.02.26.

- KUBE, Courtney – DE LUCE, Dan (2023): *How China is challenging the U.S. military's dominance in space*. Online: <https://www.nbcnews.com/politics/national-security/china-challenging-us-militarys-dominance-space-rcna128993> Letöltés időpontja: 2024.09.30.
- LANKOWSKI, Michael (2003): America's Asian alliances in a changing world. *Australian Journal of International Affairs*, 57(1), 113-124. Online: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1035771032000073678?needAccess=true> Letöltés időpontja: 2024.11.05.
- LEONOVA, Olga (2022): The Impact of the Strategic Partnership AUKUS on the Geopolitical Situation in the Indo-Pacific Region. *International Organisations Research Journal*, 17(3), 194-211. Online: <https://iorj.hse.ru/data/2023/03/16/1714044301/8%20Leonova.pdf> Letöltés időpontja: 2024.11.06.
- LIFF, Adam P. (2017): China and the US Alliance System. *The China Quarterly*. 2018(233), 137-165. Online: <https://www.cambridge.org/core/journals/china-quarterly/article/china-and-the-us-alliance-system/1FF369905B4A8110DC8693A3C8A7857B> Letöltés időpontja: 2024.11.10.
- MARK, Jeremy – ROBERTS, Dexter Tiff (2023): *United States–China semiconductor standoff: A supply chain under stress*. Online: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/united-states-china-semiconductor-standoff-a-supply-chain-under-stress/> Letöltés időpontja: 2024.03.17.
- MASTNY, Vojtech (2002): The New History of Cold War Alliances. *Journal of Cold War Studies*, 4(2), 55–84.
- MCBRIDE, James (2023): *China's Massive Belt and Road Initiative*. Online: <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative> Letöltés időpontja: 2024.03.19.
- MEI-CHIH, Wang – TIENWEI, Lou (2019): Military Spending and the Sino-US Arms Race: An Analysis Using Bootstrap ARDL. *Asian Economic and Financial Review*, 9(10), 1124-1135.
- MELO, Enrique Duarte (2019): *Unpacking the US–China Tech Trade War*. Online: <https://www.bcg.com/publications/2019/us-china-tech-trade-war> 2024.03.19.
- MORRISON, Wayne M. (2019): *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*. Online: <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33534.pdf> Letöltés időpontja: 2024.01.26.
- MUHAMMAD, Abdulgaffar (2023): The Geopolitical Implications of Shifting Alliances in a Multipolar World. *International Journal of Sociology and Economics*, 5(2), 410-430. Online: https://www.researchgate.net/publication/374332148_The_Geopolitical_Implications_of_Shifting_Alliances_in_a_Multipolar_World Letöltés időpontja: 2024.11.04.
- MURRAY, Donette – BROWN, David szerk. (2012): *Multipolarity in the 21st century*. Oxfordshire: Routledge.
- O'ROURKE, Ronald (2021): *U.S. Role in the World: Background and Issues for Congress*. Online: <https://sgp.fas.org/crs/row/R44891.pdf> Letöltés időpontja: 2024.01.28.
- P. SZABÓ Sándor (2018): A kínai gazdaság jelenlegi helyzete. In P. SZABÓ Sándor – HORVÁTHNÉ VARGA POLYÁK Csilla (szerk.): *Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén*. Budapest: Dialóg Campus, 8-32.

- PAUL, Vjay – THAPLIYAL, Richa – BINJOLA Shalini (2021): Ideological Bubbles during Cold War. *Webology*, 18(2). Online: <https://www.webology.org/data-cms/articles/20220904063148pmpaper16.pdf> Letöltés időpontja: 2024.11.02.
- PICCIOTTO, Rebecca (2024): *Trump floats 'more than' 60% tariffs on Chinese imports*. Online: <https://www.cnbc.com/2024/02/04/trump-floats-more-than-60percent-tariffs-on-chinese-imports.html> Letöltés időpontja: 2024.03.16.
- POLYÁK Eszter (2019): *Kereskedelmi háború az USA és Kína között*. Online: <http://www.geopolitika.hu/hu/2019/03/12/kereskedelmi-haboru-az-usa-es-kina-kozott/> Letöltés időpontja: 2024.03.11.
- QIAN, Xuming (2019): *Cyberspace Security and U.S.-China Relations*. AICS 2019: Proceedings of the 2019 International Conference on Artificial Intelligence and Computer Science, 709-712. Online: <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3349341.3349495> Letöltés időpontja: 2024.09.30.
- RÁCZ Gábor (2020): Kína és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolatai. In P. SZABÓ Sándor – HORVÁTHNÉ VARGA POLYÁK Csilla (szerk.): *Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén*. Budapest: Dialóg Campus, 161-175.
- Remarks by President Joe Biden at the 2021 Virtual Munich Security Conference* (2021). Online: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/19/remarks-by-president-biden-at-the-2021-virtual-munich-security-conference/> Letöltés időpontja: 2024.01. 28.
- RUGGENTHALER Peter (2022): Germany and the Soviet Union during the Cold War Era. In LARRES, Klaus (szerk.): *The Oxford Handbook of German Politics*. Oxford:Oxford University Press, 82-102.
- RUONAN, Liu – FENG, Liu (2017): Contending Ideas on China's Non-Alliance Strategy. *The Chinese Journal of International Politics*, 2017, 151-171. Online: <https://academic.oup.com/cjip/article/10/2/151/3788013?login=true> Letöltés időpontja: 2024.11.07.
- SALAMON Konrád szerk. (2016): *Világtörténet*. Budapest: Akadémia Kiadó. Online: https://mersz.hu/dokumentum/vitort__1 Letöltés időpontja: 2023.11.29.
- SCHOPPERT, Stephanie (2017): *Six of the Deadliest Proxy Wars of the Cold War*. Online: <https://historycollection.com/six-deadliest-proxy-wars-cold-war/> Letöltés időpontja: 2024.03.31.
- SEGAL, Adam (2013): The code not taken: China, the United States, and the future of cyber espionage. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 69(5), 38-45.
- SHAMBAUGH, George (2002): *Encyclopedia Britannica „Economic warfare”*. Online: <https://www.britannica.com/topic/economic-warfare> Letöltés időpontja: 2024.02.12.
- SHRIVASTAVA, Megha (2023): *Deciphering the Changing Contours of the China-US Chip War*. Online: <https://thediplomat.com/2023/10/deciphering-the-changing-contours-of-the-china-us-chip-war/> Letöltés időpontja: 2024.03.17.
- SIRIPURAPU, Anshu – BERMAN Noah (2023): *The Contentious U.S.-China Trade Relationship*. Online: <https://www.cfr.org/backgrounder/contentious-us-china-trade-relationship> Letöltés időpontja: 2024.03.16.

STEVENSON, Jonathan (2022): *Overseas bases and US strategic posture*. Online: <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2022/09/overseas-bases-and-us-strategic-posture/> Letöltés időpontja: 2024.03.27.

STRÜVER, George (2017): China's Partnership Diplomacy: International Alignment Based on Interests or Ideology. *The Chinese Journal of International Politics*, 2017, 31-65. Online: <https://academic.oup.com/cjip/article/10/1/31/2958616?login=true> Letöltés időpontja: 2024.11.07.

SUPORN, Thapiporn (2021): The Cold War, Old and New: A Preliminary Comparative Study of Polarity, Polarisation, and Elements of (In)stability. *Pertanika Journal of Social Sciences and Humanities*, 29(2), 903-922. Online: [http://www.pertanika.upm.edu.my/resources/files/Pertanika%20PAPERS/JSSH%20Vol.%2029%20\(2\)%20Jun.%202021/09%20JSSH-7368-2020.pdf](http://www.pertanika.upm.edu.my/resources/files/Pertanika%20PAPERS/JSSH%20Vol.%2029%20(2)%20Jun.%202021/09%20JSSH-7368-2020.pdf) Letöltés időpontja: 2024.01.22.

TALMADGE, Caitlin (2019): *The US-China nuclear relationship: Why competition is likely to intensify*. Online: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/09/FP_20190930_china_nuclear_weapons_talmadge-2.pdf Letöltés időpontja: 2024.09.20.

The Berlin Airlift, 1948-1949. Online: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/berlin-airlift> Letöltés időpontja: 2024.02.26.

The Nuclear Arms Race. Online: <https://historylearning.com/modern-world-history/coldwar/nuclear-arms-race/> Letöltés időpontja: 2024.03.20.

THOMPSON, Preston (2008): *NATO: Relevant in the twenty-first century?* USAWC Strategy Research Project. Online: <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA481399> Letöltés időpontja: 2024.11.02.

TILLEMA, Herbert K. (1994): Cold war alliance and overt military intervention, 1945–1991. *International Interactions*, 20(3), 249–278.

United States Economy. Online: <https://www.focus-economics.com/countries/united-states/> Letöltés időpontja: 2024.03.08.

WAYMAN, Frank W. (1984): Bipolarity and War: The Role of Capability Concentration and Alliance Patterns among Major Powers, 1816-1965. *Journal of Peace Research*, 21(1), 61-78.

WILSON, Tom (2001): *Threats to United States Space Capabilities*. Online: <https://spp.fas.org/eprint/article05.html> Letöltés időpontja: 2024.09.30.

ZEYI Yang (2023): *The US-China chip war is still escalating*. Online: <https://www.technologyreview.com/2023/07/12/1076156/us-china-tech-war-escalating/> Letöltés időpontja: 2024.03.17.

ZHANG, Feng (2012): China's New Thinking on Alliances. *Survival*, 54(5), 129-148. Online: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396338.2012.728350> Letöltés időpontja: 2024.11.03.

ZHAO, Tong (2024): *Political drivers of China's changing nuclear policy*. Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace Publications Department. Online: https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/Zhao_Political%20Drivers_final-2024.pdf Letöltés időpontja: 2024.09.21.

Ábrajegyzék

1. ábra: Európa nemzetközi rendszerei 1919 és 1975 között. Forrás: WAYMAN, Frank W. (1984): Bipolarity and War: The Role of Capability Concentration and Alliance Patterns among Major Powers, 1816-1965. Journal of Peace Research, 21(1), 61-78.

2. ábra: Az Egyesült Államok kereskedelmi deficitje Kínával szemben 2013-tól 2023-ig (milliárd dollárban). Forrás: <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html#2018>
Letöltés időpontja: 2024.03.11